Tamu Yolculari

Dördüncü Durak / Aralık 2021

Altay Kenger - Aytac Nuruzade - Buket Düzgen
Eda Özdemir - Gülay Işık - İrem Genkertepe
Işılay Turan - Lamiya Habibova - Sefa Kaplan
Şeref Miralay - Şeyda Samancı - Yelda Karataş

Cehennem ümidi içinde cennet hazırlıkları yapıyoruz diye-diye nihayet dördüncü durağa vardık. Bir duraktan diğerine seyrederken biz, yolcular yitirdik ve yolcular kazandık. Aslına bakarsanız yalnız kalamaz olduk, belki de kırmızı hapı almanın bedelini böyle ödüyoruz. Kulağımızı biraz Keats'e, bazan da podcast dizilerine veriyoruz mesela. Kahramanlarla dolu mitlere rastlıyoruz bir yerde, sonra kahraman sayılmamış olan Medea'yı anlıyoruz. Sadece o mu? Kaczynski'yi de anlıyoruz bir mektupla, onun bahsettiği enerji kıyımını anlatıyoruz sonra. Gerçekliğin yanılsamalarıyla kuşatılınca şiirin dergâhına saklanıyoruz. Evrimden, ahlaktan söz ede-ede hayata sığamaz hale geliyoruz ve malum, kendimize yardım edemiyoruz. Keşke edebilsek, en büyük asker olmak istemiyoruz mesela ama heybemize bir sayı daha alıp sizi selamlıyoruz işte!

03 Yalnız Kalamaz Olduk - **Aytac Nuruzade**
04 Kırmızı Hapı Almak - **Lamiya Habibova**
09 Keats'in Negative Capability Teorisi - **İrem Genkertepe**
10 Podcast Dizileri - **Işılay Turan**
12 Kahraman Mitleri - **Aytac Nuruzade**
16 Medea - **Eda Özdemir**
21 Theodore John Kaczynski'ye Mektup - **Altay Kenger**
24 Yeni Nesil Pranga: Enerji - **Şeyda Samancı**
27 Gerçeklik Yanılsamaları - **Gülay Işık**
35 *Düşler Dergâhı & Kazı* - **Buket Düzgen**
36 Evrimin Işığında Ahlak Arayışı - **Şeyda Samancı**
38 *Hayata Sığamayanlar* - **Yelda Karataş**
40 Can't Help Myself - **Aytac Nuruzade**
42 'En Büyük Asker' Olmak İstemiyorsak? - **Şeref Miralay**
52 *Heybe* - **Sefa Kaplan**

https://linktr.ee/tamuyolculari/

Yalnız Kalamaz Olduk

Aytac Nuruzade

Uzun süredir herkes hayatında sürekli olarak romantik bir partner arayışında. Ardı arası kesilmeyen sevgililer, flörtler, hoşlanmalar. Bunların hiçbirine sahip olmayanların yanlızlık dertleri.

Sevmeği, sevilmeği, aşkı yaşamayı herkes ister. Aşkın aranarak bulunacak bir şey olmadığını herkes bilir, birkaç gündür tanıdığımız insanlara âşık olamayacağımızı da. Eğer ilk görüşte âşık olacak kadar şanslıysanız bu sizin için geçerli değildir tabi. Peki neden bu arayış? Neden insanları bir süreliğine hayatlarımıza alıp minik hoşlaşmalar yaşayıp diğerlerine geçiyoruz?

Hayatlarımız iç açıcı olmadığındandır belki.
Mutluluğu başkalarında aramamızdandır.
İlgiye muhtaç olmamızdandır.
Hayatımızda romantik partner olmadığında kendimizi değersiz hissediyoruz belki.

En derininde herkes kendini sevmeden, kendine değer vermeden başka birisiyle mutlu olamayacağını biliyordur. İnsan hep yalnızdır, diğerleri bu yalnızlığı bir nebze azaltmak için vardır. Hep yalnız olan bir varlık nasıl başkasıyla bir bütün olabilir ki ? Kimse kendiliğinde bütün olmadan başkasıyla bütünleşemez. Romantik partnerler yarım kalan bizleri tamamlamaz, tamamlayamaz.

Her şeyin az-çok farkındaysak neden insanlarla evcilik oynamaya, küçük hoşlantıları büyük kalp kırıklıklarına, hayatımızdaki derslere, pişmanlıklara çeviriyoruz ?

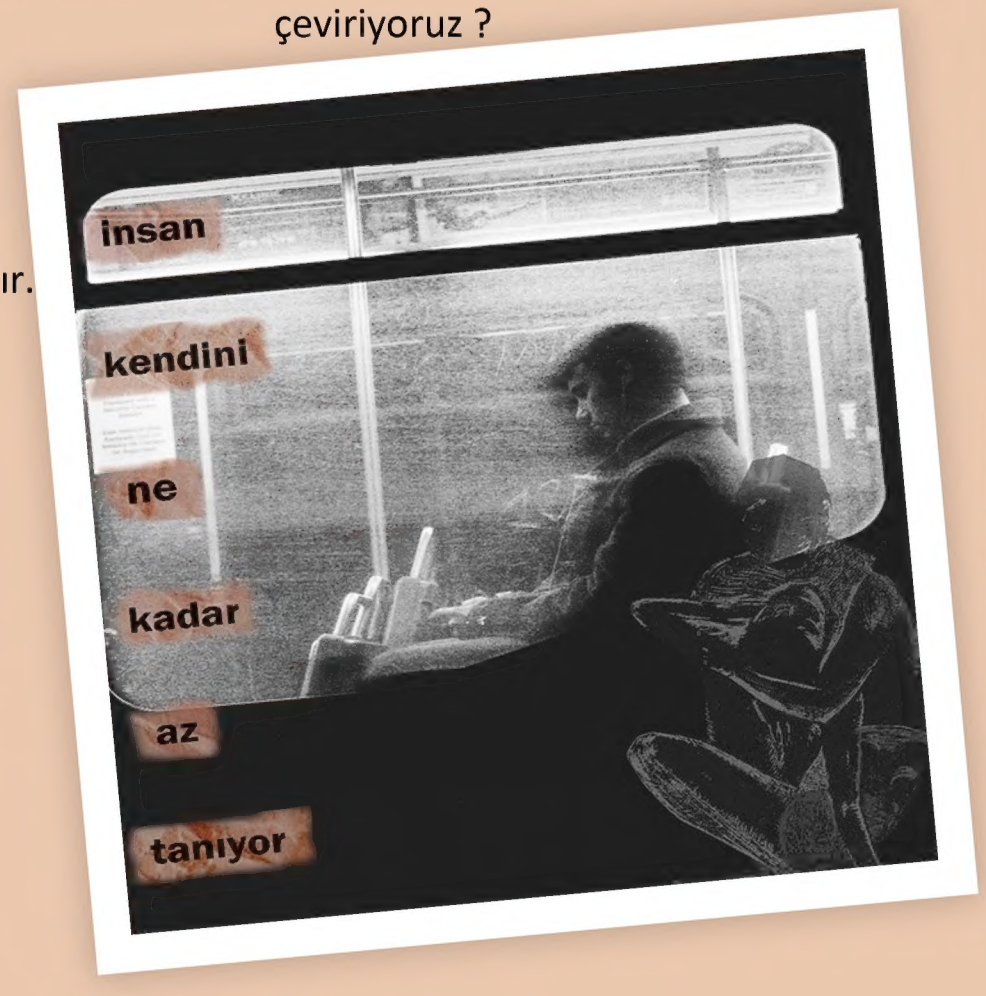

Kırmızı Hapı Almak

Lamiya Habibova

Geçen sayımızda sizlere kendisinde Budist zihniyeti içeren "Yolda Yürümek" isimli kısa bir hikaye sunmuştum. Hikâyelerin insan hayatında ve düşüncenin evriminde paha biçilmez bir rol oynadığına her zaman inanmışımdır. Bu nedenledir ki dünya tarihinin en tartışılan, felsefi, insan davranışlarını olumlu yönde değiştiren konuları hikayelerin diliyle insanlara daha kolaylıkla aktarılmıştır. Yüzyıllardır milletlerin tarihini, psikolojisini ve etnik kimliklerini incelemeye çalışan bilim adamları, insanların dilinden anlatılan hikayeleri analiz ederek onların yaşam biçimlerini araştırmışlardır. Bu sefer ise siz okuyuculara, araştırmacı gazeteci Robert Wright'ın "Budizm Neden Doğrudur?" adlı kitabından severek okuduğum bir bölümü, bilimkurgu-aksiyon filmi olan "Matrix" filmi ile mukayeseli şekilde anlatmaya çalışacağım.

Filmde Neo (Keanu Reeves tarafından canlandırılıyor) aslında bir hayal dünyasında yaşadığını keşfediyor. Yaşadığını sandığı hayat aslında ayrıntılı bir halüsinasyondur. Gerçek fiziksel bedeni yapışkan, tabut boyutunda bir kapsülün içindeyken o halüsinasyon görür. Her bölmede robot efendileri tarafından kapsüllerine konulmuş ve rüyalara haps edilmiş insanlar vardır. Neo'nun karşı karşıya kaldığı iki seçim- bir yanılsamayı yaşamaya devam etmek ya da gerçeğe uyanmak- filmin "kırmızı hap" sahnesinde tasvir edilmiştir. Neo, rüyasına giren (ya da daha doğrusu avatarların rüyasına girdiği) isyancılarla temasa geçer. Liderleri Morpheus (Laurence Fishburne tarafından oynanır) durumu Neo'ya şöyle açıklar: “Sen bir kölesin Neo. Herkes gibi sen de esaretin içine doğdun, tadına bakamadığın, göremediğin ya da dokunamadığın bir hapishaneye - zihnin için bir hapishaneye." Hapishaneye Matrix denir, ancak Neo'ya Matrix'in nihayetinde ne olduğunu açıklamanın bir yolu yoktur. Morpheus, resmin tamamını elde etmenin tek yolunun "kendi gözlerinizle görmek" olduğunu söylüyor. Neo'ya biri kırmızı biri mavi olmak üzere iki hap verir. Neo mavi hapı alıp hayal dünyasına geri dönebilir ya da kırmızı hapı alıp sanrı örtüsünü kırabilir. Neo kırmızı hapı seçer. Bu oldukça katı bir seçim: bir yanılsama ve esaret hayatı ya da içgörü ve özgürlük hayatı. Aslında, bu o kadar dramatik bir seçim ki, bir Hollywood filminin tam da ait olduğu yerde olduğunu düşünürsünüz- hayatımızı nasıl yaşayacağımıza dair gerçekten yaptığımız seçimlerin bundan daha az önemli, daha yaya olduğunu düşünürsünüz. Yine de bu film çıktığında, birçok insan bunu aslında yaptıkları bir seçimi yansıtıyor olarak gördü.

Kırmızı Hapı Almak

Lamiya Habibova

Kendisi de bir Amerikalı olan Robert Wright, kitabında Batılıların Budizm'i benimsemesinin ve Budist felsefesinin onların hakikat algısını nasıl etkilediğini ayrıntılı olarak açıklıyor. Batı Budizmini benimseyen insanlar Matrix'i bir "dharma filmi" olarak gördüler. Dharma kelimesinin, Buda'nın öğretileri ve Budistlerin bu öğretilere yanıt olarak yürümesi gereken yol da dahil olmak üzere birçok anlamı vardır. Matrix'in ardından, batılılar arasında "Dharma'yı takip ediyorum" ifadesinin yeni bir kısaltması geçerlilik kazandı: "Kırmızı hapı aldım." ("I took the red pill.")

Bu cümlelerin ardından yazar, evrimsel psikoloji ve psikoterapinin insan yaşamını nasıl yönlendirdiğini biyolojik olarak açıklıyor ve insan beyninin doğal seçilimin bir sonucu olarak tasarlandığı ve bunun insanları yanıltmaya, hatta köleleştirmeye meyilli olduğu sonucuna varıyor. Beni yanlış anlamayın- diyor yazar- doğal seçilimin erdemleri var ve hiç yaratılmamaktansa onun tarafından yaratılmayı tercih ederim - ki söyleyebileceğim kadarıyla evrenin sunduğu iki seçenek bunlar. Evrimin bir ürünü olmak, hiçbir şekilde tamamen bir tutsaklık ve aldanma hikayesi değildir. Evrimleşmiş beyinlerimiz bizi birçok yönden güçlendirir ve genellikle bizi temelde doğru bir gerçeklik görüşüyle kutsar.

Yine de, nihayetinde, doğal seçilim yalnızca tek bir şeyle ilgilenir (ya da demeliyim ki, tırnak içinde, yalnızca tek bir şeyle ilgilenir). Çünkü doğal seçilim bilinçli bir tasarımcı değil, kör bir süreçtir. Ve bu tek şey, genleri bir sonraki nesle aktarmaktır. Ve bu testten kurtulan özellikler arasında zihinsel özellikler, yani beyinde yerleşik olarak bulunan ve günlük deneyimlerimizi şekillendiren yapılar ve algoritmalar yer alıyor. O halde "Her gün ne tür algılar, düşünceler ve duygular bize yaşam boyunca rehberlik ediyor?" Sorusunu sorarsanız. Cevap, en temel düzeyde, "bize gerçekliğin doğru bir resmini veren düşünce, duygu ve algı türleri" değildir. Hayır, en temel düzeyde cevap, "atalarımızın genleri sonraki nesillere aktarmasına yardımcı olan düşünce, duygu ve algı türleri" dir.

Bu düşüncelerin, duyguların ve algıların bize gerçekliğin gerçek bir görünümünü verip vermediği, kesinlikle konu dışıdır. Sonuç olarak, bazen vermezler. Beynimiz, diğer şeylerin yanı sıra, bizi yanıltmak için tasarlanmıştır.

Kırmızı Hapı Almak

Lamiya Habibova

En mutlu anlarımdan bazıları, örneğin bir dişimi kaybettikten sonra Diş Perisinin beni ziyaret edeceğine inanmak gibi bir kuruntudan geldi. Ama yanılsama aynı zamanda kötü anlar da üretebilir. Ve sadece geçmişe bakıldığında, korkunç kabuslar gibi açıkça yanıltıcı olan anları kastetmiyorum. Geceleri endişeyle uyanık yatmak gibi sanrılı olarak düşünmeyeceğiniz anları da kastediyorum. Ya da günlerce umutsuz, hatta depresif hissetmek. Ya da insanlara karşı nefret patlamaları hissetmek, bir an için gerçekten iyi hissettiren ama yavaş yavaş karakterinizi aşındıran patlamalar. Ya da kendinize karşı nefret patlamaları hissetmek. Veya açgözlü hissetmek, bir şeyler satın almak, bir şeyler yemek ya da içmek için bir zorlama hissetmek, bu duygular- endişe, umutsuzluk, nefret, açgözlülük - bir kabusun sanrılı olduğu gibi hayal değil, refahınıza hizmet ettiği noktanın çok ötesindedir. Onları yakından incelerseniz, onlarda sanrı unsurları olduğunu göreceksiniz, bu unsurlar olmadan daha iyi olurdunuz. Ve eğer daha iyi olacağını düşünüyorsan, tüm dünyanın nasıl olacağını hayal et. Ne de olsa umutsuzluk, nefret ve açgözlülük gibi duygular savaşları ve vahşeti besleyebilir.

Yani eğer söylediklerim doğruysa - eğer insan ıstırabının ve insan zulmünün bu temel kaynakları gerçekten de büyük ölçüde bir yanılsamanın ürünüyse - bu yanılsamayı gün ışığına çıkarmanın bir değeri vardır.

Basit ama temel bir örnek verelim: biraz abur cubur yemek, kısa bir süre doygunluk hissetmek ve sadece birkaç dakika sonra, bir tür çarpışma ve belki de daha fazla abur cubur için açlık hissetmek. Bu, iki nedenden dolayı başlamak için iyi bir örnektir. İlk olarak, bu, sanrılarımızın ne kadar ince olabileceğini gösteriyor. Abur cuburun başlamak için iyi bir örnek olmasının ikinci nedeni, Buda'nın öğretileri için temel olmasıdır. Tamam, Buda'nın öğretileri için kelimenin tam anlamıyla temel olamaz, çünkü 2.500 yıl önce Buda öğrettiğinde, bildiğimiz şekliyle abur cubur yoktu. Buda'nın öğretilerinin temeli, en iyi ihtimalle kısacık olan duyusal zevke güçlü bir şekilde çekilmenin genel dinamiğidir. Buda'nın ana mesajlarından biri, aradığımız zevklerin hızla buharlaşması ve bizi daha fazlası için susuz bırakmasıydı. Zamanımızı bir sonraki sevindirici şeyi arayarak harcıyoruz - bir sonraki pudra şekerli çörek, bir sonraki cinsel karşılaşma, bir sonraki statü geliştirici promosyon, bir sonraki çevrimiçi satın alma.

Ama heyecan her zaman söner ve her zaman daha fazlasını istememize neden olur. Gerçekten de, Buda hayatın acılarla dolu olduğunu iddia etmesiyle ünlü olsa da, bazı bilginler bunun onun mesajının eksik bir yorumu olduğunu ve "acı çekmek" olarak tercüme edilen dukkha kelimesinin bazı amaçlar için "tatmin edici olmama" olarak tercüme edilebileceğini söylüyorlar.

İşte temel mantık. Atalarımızın genlerini bir sonraki nesle aktarmalarına yardımcı olan belirli şeyleri yapmak için doğal seçilim tarafından "tasarlandık" - yemek yemek, seks yapmak, diğer insanların saygısını kazanmak ve rakipleri geride bırakmak gibi. "Tasarlanmış"ı tırnak içine aldım çünkü yine doğal seleksiyon bilinçli, akıllı bir tasarımcı değil, bilinçsiz bir süreçtir. Yine de doğal seçilim, bilinçli bir tasarımcının ürünü gibi görünen organizmalar yaratır, onları etkili gen çoğaltıcıları yapmak için onlarla uğraşan bir tasarımcı. Yani, bir tür düşünce deneyi olarak, doğal seçilimi bir "tasarımcı" olarak düşünmek ve kendinizi onun yerine koyup şunu sormak meşrudur: Eğer organizmaları genlerini yaymada iyi olacak şekilde tasarlıyor olsaydınız, onların peşinden gitmelerini nasıl sağlardınız?

Başka bir deyişle, yemek yemenin, seks yapmanın, yaşıtlarını etkilemenin ve rakipleri alt etmenin atalarımızın genlerini yaymasına yardımcı olduğunu göz önünde bulundurursak, bu hedeflere ulaşmalarını sağlamak için beyinlerini tam olarak nasıl tasarlarsınız?

Tasarımın en az 2 temel ilkesinin mantıklı olacağını kabul ediyorum:

1. Bu hedeflere ulaşmak zevk getirmelidir, çünkü hayvanlar, insanlar da dahil olmak üzere, zevk veren şeylerin peşinden gitme eğilimindedir.

2. Zevk sonsuza kadar sürmemelidir. Ne de olsa zevk azalmasaydı, onu bir daha asla aramazdık; ilk yemeğimiz son yemeğimiz olurdu çünkü açlık asla geri gelmezdi. Seks için de öyle: tek bir cinsel ilişki ve ardından bir ömür boyu orada yatıp gün batımının tadını çıkarmak. Bir sonraki nesle çok fazla gen almanın yolu bu değil! Daha sonra zevki bu kadar şiddetle takip etmenin amacının ne olduğunu sormaya başlayabilirsiniz, eğer zevk aldıktan kısa bir süre sonra tükenecek ve sizi daha fazlası için aç bırakacaksa. Farkına varmadan, can sıkıntısıyla dolacak ve felsefede uzmanlaşmayı dileyeceksiniz.

Bu iki tasarım ilkesini bir araya getirirseniz, Buda tarafından teşhis edilen insan açmazının oldukça makul bir açıklamasını elde etmiş olursunuz. Evet, onun söylediği gibi, zevk geçicidir ve evet, bu bizi tekrar tekrar tatminsiz bırakır. Bunun nedeni, hazzın doğal seçilim tarafından buharlaşmak üzere tasarlanmış olmasıdır, böylece ortaya çıkan tatminsizlik bizi daha fazla haz peşinde koşmaya itecektir. Ne de olsa doğal seçilim mutlu olmamızı "istemez"; o sadece bizim dar anlamda üretken olmamızı "istiyor". Ve bizi üretken kılmanın yolu, haz beklentisini çok güçlü kılmaktır, ancak hazzın kendisi çok uzun sürmez.

Budizm'e ne kadar çok baktıysam, bana o kadar radikal göründü ama onu modern psikolojinin ışığında ne kadar çok incelediysem, o kadar makul göründü. Gerçek hayattaki, aslında içine gömülü olduğumuz Matrix, filmdekine daha çok benziyordu - belki o kadar akıl almaz değil, ama son derece aldatıcı ve nihayetinde baskıcı ve insanlığın acilen ihtiyaç duyduğu bir şey kaçmak. İyi haber ise inanmaya başladığım diğer şey: Matrix'ten kaçmak istiyorsanız, Budist pratiği ve felsefesi güçlü bir umut sunuyor. Budizm bu vaatte yalnız değildir. İnsanın çıkmazına içgörü ve bilgelikle hitap eden başka ruhsal gelenekler de vardır.

Ancak Budist meditasyonu, altında yatan felsefeyle birlikte, bu çıkmaza çarpıcı bir şekilde doğrudan ve kapsamlı bir şekilde hitap eder. Budizm, sorunun açık bir teşhisini ve bir tedaviyi sunar. Ve tedavi, işe yaradığı zaman, sadece mutluluk değil, aynı zamanda görüş netliği de getirir: şeyler hakkındaki gerçek gerçek, ya da en azından bir şekilde, onlara bizim günlük bakışımızdan çok daha yakın bir şey.

Son yıllarda meditasyona başlayan bazı insanlar bunu esasen terapötik nedenlerle yapmışlardır. Farkındalık temelli stres azaltma uygulamalar veya belirli bir kişisel soruna odaklanırlar. Uyguladıkları meditasyon türünün derin bir ruhsal çaba olabileceği ve dünyaya bakış açılarını değiştirebileceği hakkında hiçbir fikirleri olmayabilir. Onlar, farkında olmadan, temel bir seçimin eşiğine, yalnızca kendilerinin yapabileceği bir seçime yakındırlar.

Morpheus'un Neo'ya dediği gibi, "Sana sadece kapıyı gösterebilirim. İçinden geçmesi gereken kişi sensin."

Keats'in Negative Capability Teorisi

İrem Genkertepe

İngiliz Edebiyatı'nın en hassas yapılı yazarlarından olan John Keats, kısacık hayatında diğer yazarlarla birçok polemiğe girmiş ve her zaman "belirsiz" şeyleri kovalamış biridir. Yazı yazdığı süre boyunca Romantik bir yazar olmasından daha duygusal konuları ele almasına kadar yaptığı her hareket, öncelikle William Hazzlit olmak üzere bir sürü eleştirmen tarafından "efemine" gibi laflar ile bombardımana tutulmuş. Bu teoriyi açıklamaya onun ne kadar eleştirildiğinden bahsederek girmek daha iyi olacaktır, keza tüm kariyeri tartışmalı görüşler üzerine kuruludur.

Keats'in kardeşleri George ve Thomas'a yazdığı, 1817 tarihli mektuplarının arasında, mantık (logic) savunucularını sinirlendirecek, soyut edebiyatın kökenine bir kapı açacak özgün bir terim var, "Negative Capability". O ana kadar gördüğü ve karşılaştığı, edebiyatı erkekçe domine eden tüm mantıkçıların ve kalıpçıların tepkilerini yok sayarak, "duygu" ve "belirsizlik" denilen kavramları tekrar masaya yatırarak ele alıyor. Shakespeare'in de buna sahip olduğunu belirtiyor mektubunda. Ezber bozan yazardan ezber bozan yazara bir iltifat gibi düşünülebilir.

"Especially in Literature, and which Shakespeare possessed so enormously— I mean Negative Capability, that is when man is capable of being in uncertainties, Mysteries, doubts, without any irritable reaching after fact and reason".

Didaktik amacı olmayan, moral kodlara aykırı olan bu anlayış, söz konusu yaratıcılık olduğunda mantık ve kanıtlanabilirliği bir kenara koyabilmek olduğunu söylüyor özetle. Sanat icra ederken cahilliğini bağrına basmak, şüphe etmeden her şeyi olduğu gibi – aktığı yöne bırakmak, düşüncelerini tekrar tekrar ziyaret etmek, kendinin içinde bir hiç olmak, kocaman bir deryanın içerisinde asla endişe duymadan, korkusuzca yüzebilmek Negative Capability teorisidir, Keats'in efemine (!) ruhunun özüdür ve sanat için sanat yapılmasının en büyük yakıtlarından biridir. Sanatçıya sonuç ve hissiyat ne olursa olsun artistik değerleri kovalamanın erdemini hatırlatır.

Podcast Dizileri

Işılay Turan

Merhabalar! Bugün farklılık arayan okurlarımıza da iyi birer alternatif olabileceğini düşündüğüm izlediğim değil de dinlediğim dizilerden bahsedeceğim. İnsanı, hayal gücüyle baş başa bırakan bu özgün yapımları dinlerken çok keyif aldım.

İlk olarak Karanlık Bölge ile başlayayım. İşlediği suçtan ötürü rehabilite olan Kuzey (Tansu Biçer) ve dedektif Yaz'ın (Tülin Özen) hikayesini konu alan bir podcast dizisi. Ütopik bir dünya, yapay zekâ ve ötekileştirilmiş insanlar...

Sinema perdesine aktaramadığımızı kulaklarımıza kadar getiren özgün bir yapım. Başarılı seslendirmeler ve diyaloglar sayesinde "Karanlık Bölge"yi kafamızda canlandırmak çok da zor olmuyor. Dinlemesi pek keyifli olan bu dizi, toplam 6 bölümden oluşuyor ve her bölümü de ortalama 30 dakika.

Kitap okumak, kitaptaki kurgu karakterlerin duygu durumunu hissetmek ne kadar keyifliyse podcast dizileri sayesinde bunları işitsel olarak deneyimlemek de aynı keyfi verdi bana.

Bir diğer dizi ise Denge'm, hayata tutunmaya çalışan Hazım (Osman Sonant) ve ona bu süreçte yol arkadaşı olan Aten 'in(Yasemin Çonka) hikâyesini anlatan bilim kurgu psikoloji türünde bir podcast dizisi.

Umutsuz bir şekilde hayatına devam eden Hazım'ın , psikiyatri alanında geliştirilen yeni bir tedavi yöntemini denemeye karar vermesiyle olaylar gelişir. Toplam 7 bölümden oluşan bu dizinin bölümleri 20 dakika civarlarında. Hazım'ın kendini anlama çabası ve Aten'in onu ele geçirme mücadelesini görme üzerine değil de sesle yaratılan bir dünyada dinlemek kendine has bir ortam sunuyor dinleyiciye.

Podcast Dizileri

Işılay Turan

Bilim kurgu olmayan bir yapımdan devam edeceğim bu kez.
Öner Erkan(Can) ve Sanem Öge'nin (Hülya) ses verdiği "hukuk nedir?" sorusuyla başlayıp günümüzde adaletin kimden yana olduğunu sorgulayan polisiye-dram türündeki bir podcast dizisi Kefe.

Can ve Hülya'nın hocası olan Şakir intihar eder. Bu ani ölümü şüpheli bulan Can ve Hülya birlik olup intiharın arkasındaki gizemi çözmeye karar verirler. "İntihar mı cinayet mi?" ikilemi yaşarlarken peşi sıra gelen cinayetlerle macera başlar.

Toplam 6 bölümden oluşan bu serinin bölümleri 30-40 dakika arasında değişiyor. İyi bir kurgu, sağlam diyaloglar ve sürükleyici anlatımla insana kitap okuyormuş hissi veren, adalet üzerine sorular sorup didaktik olmayan cevaplar alabildiğimiz bir yandan da polisiye takip edebildiğimiz tatmin edici bir hikâye.

Senaryosunun farklı kalemlerden çıktığı ama yönetmenin dinleyici olduğu bu güzel işleri hayal gücünüzle birlikte sağlıkla tüketiniz.

Dünya Mitinin Ortak Bileşenleri 3: Kahraman Mitleri

Aytac Nuruzade

Birinci ve ikinci sayımızda "Dünya Mitinin Ortak Bileşenleri: Yaratılış Mitleri" ve "Dünya Mitinin Ortak Bileşenleri: Tufan Mitleri"nden söz etmiştik. Bu sayımızda ise üçüncü temel mit olan kahraman mitlerinden bahsediyor olacağız.

Farklı-farklı kültürlerin mitolojisine baktığımızda neredeyse hepsinde en az bir kahraman olduğunu görüyoruz. Bu kahramanları birleştiren birçok ortak nokta bulunmakta. Bu ortak noktalar kahramanların doğdukları andan itibaren kendini gösteriyor. Doğum kendiliğinde yeni bir başlangıçtır, kahramanlar da genellikle ait oldukları kültürlere yeni bir başlangıç vermektedir. Onların bazıları dünyaya gelme şekilleriyle diğer insanlardan farklılaşmaya başlarlar. Mesela, İsa, Sargon gibi kahramanlar bakire bir annenin çocuklarıdır. Herkules, Dionysus, Oedipus, Karna ve birçok başka kahramanlar da tanrıların, kralların çocuklarıdır. Musa, Behmen, Oedipus gibi kahramanlar doğduklarından kısa süre sonra çeşitli sebeplerden, çoğunlukla tahtta olan krala sorun yaratma ihtimalleri oldukları için bir kutuya konulup çaya atılmışlardır.

The Finding of Moses (Musanın bulunması), Moyses van Uyttenbroek, 1625-1627.

Dünya Mitinin Ortak Bileşenleri 3: Kahraman Mitleri

Aytac Nuruzade

Tabii ki, kahramanların kurtarmaya çalıştıkları şeyler farklılık gösterir, kurtarılan şey halk, bir insan, sevgili, bir fikir, ideoloji ola bilir. Fakat en nihayetinde hepsinin hikayesinde ortak noktalar bulunmaktadır. Mitolojideki kahramanların ortak noktalarını Jospeh Campbell 12 adımlık bir serüven olarak göstermekte. Bu 12 adımı birleştirerek kahramanlık mitlerine 3 kısımdan oluşacak bir şekilde de bakabiliriz.

Kahramanlar hep bir macera içindedirler. Kahraman olmak için yapmaları gereken şeye ya bilmeden sürüklenir, ya başkalarından emir alır, ya da bir şekilde yapmaya zorlanırlar.

Ama en nihayetinde kahramanlık hikâyelerinin başlaması için ait oldukları yerden ayrılmaları gerekir. Ayrılma kısmı kahramanların gittiği ortak yolun ilk kısmıdır. İkinci kısımdaysa kahramanlar bir sıra görevleri yerine getirmeli, karşılarına çıkan sınavlardan geçmeliler. Son kısımda ayrıldıkları topluluklara geri döner, yeniden diğer insanlarla kaynayıp karışmaya, kabul olunmaya çalışırlar.

Odysseus karısı ve oğluyla birlikte kendi krallığında yaşamaktadır, ama Trojan savaşına katılması için çağrılır. Ailesini bırakıp gitmek istemese bile savaşa gider.

Odysseus and Penelope, Johann Heinrich Wilhelm Tischbein, 1802.

Dünya Mitinin Ortak Bileşenleri 3: Kahraman Mitleri

Aytac Nuruzade

Savaş bittikten sonra ailesine ve krallığına dönmek için can atan Odysseus bir çok düşmanla, geçmesi gereken sınavlarla karşılaşır.

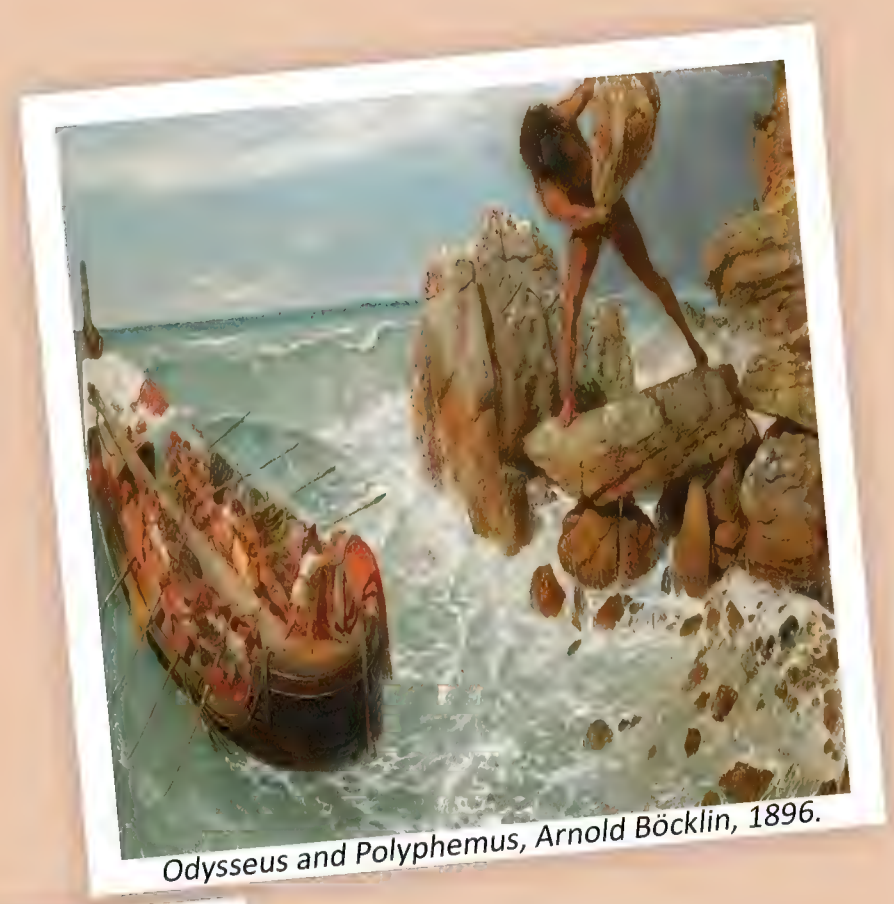

Odysseus and Polyphemus, Arnold Böcklin, 1896.

Athena Appearing to Odysseus to Reveal The Island of Ithaca, Giuseppe Bottani

Karşılaştığı zorluklar uzun yıllar sürse de sabırla haraket eden Odysseus en sonunda krallığına geri dönmeyi başarır. Fakat onun yokluğunda bazı şeyler değiştiğinden yeniden tahtına geçebilmesi ve ailesiyle bir araya gelmesi için uğraşması gerekir.

Dünya Mitinin Ortak Bileşenleri 3: Kahraman Mitleri

Aytac Nuruzade

Bazı kahraman mitlerindeyse kahramanla birlikte bir düzenbazın olduğunu görüyoruz. Düzenbazlar genellikle hayvan formuna girebilen, tanrılarla insanlar arasında haberci rolünü oynayan yaratıklardır. Afrika mitolojisindeki Anansi, mesela, örümcek formuna girerek tanrıların ve insanların dünyaları arasında gidip-gelebiliyor. Düzenbazlar genellikle kahramanlara maceralarının bir kısmında kendi kötülükleriyle aslında doğru olanın ne olduğunu gösterirler. Bununla birlikte, onlar her zaman mutlak kötü karakterler de değildirler. Sadece kahramanlara yakıştıramadığımız tembellik, başkalarını kandırmak gibi özelliklere sahipler. Hepimizin tanıdığı Prometheus da aslında bir düzenbazdı, fakat düzenbazlığı sonucunda ateşi çalarak insanlara getirdi ve insanlar için bir kahramana dönüştü.

İnsanlar da kendi maceralarının, hayatlarının kahramanlarıdır. Bu macerada kahramanlar gibi kendimizi bulmak için konfor zonumuzdan uzaklaşır, bizim için değerli şeyler uğruna savaşırız. Ve bu yolda her zaman doğru olanı yapmamız mümkün değildir. İyi olan kısımsa hepimizin aynı olması. Her birimiz hayatımızda bir kesinlik isteriz, insanların ya kahraman, ya da şeytan olmasına inanmak isteriz. Bunun mümkünsüzlüğünü anladığımızdaysa muhtemelen bir nebze rahatlamamız, vicdanımızı rahat tutmaya çalışarak serüvenimize kendimize altında ezileceğimiz sıfatlar yüklemeden devam etmemiz gerekir.

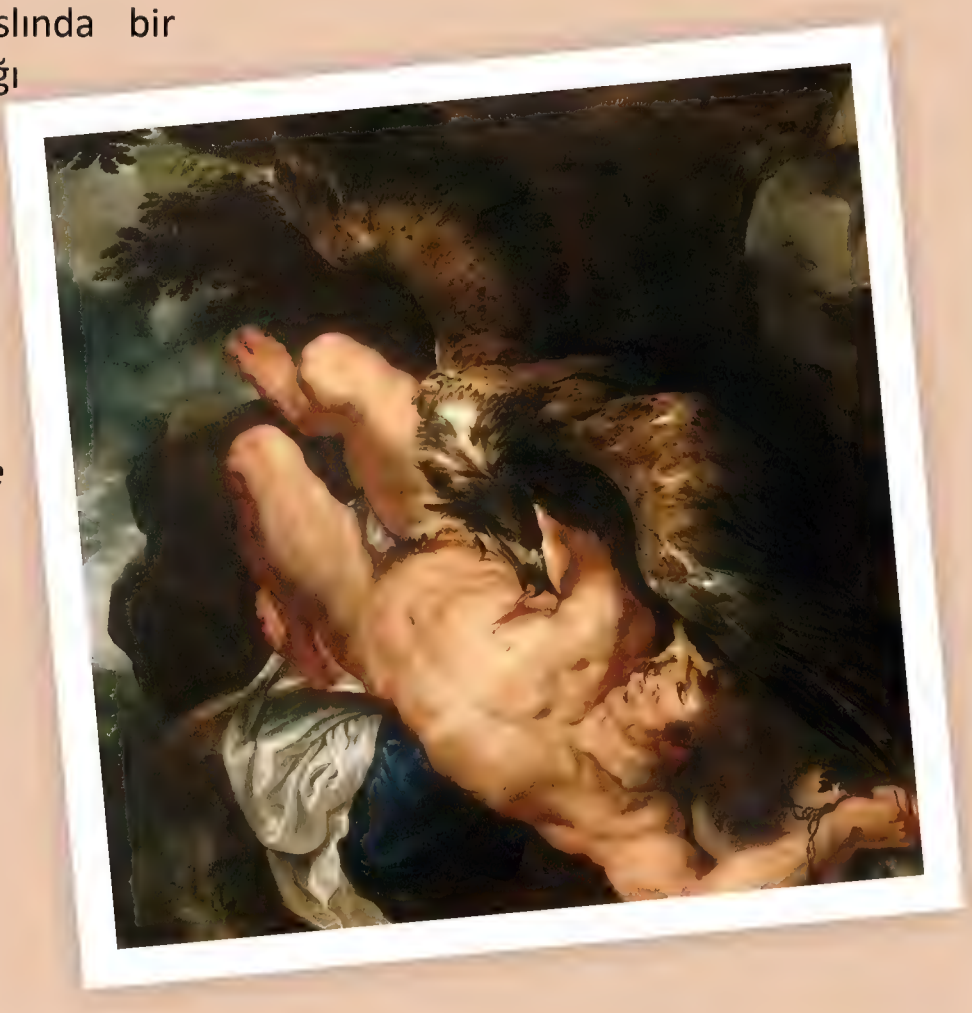

Promehteus Zeus tarafından onu temsil etmekte olan bir kartalla birlikte dağın tepesinde kayalara bağlanmış şekilde cezasını çekiyor.

Promotheus Bound,
Peter Paul Rubens, 1611-1612.

Medea

Eda Özdemir

Devrimizin Medeaları ve İasonları bu sesleniş sizlere. Hali hazırda günümüzü de besleyen bu mitosu işitmek ister gibisiniz. Zalim erkek figürü ve hep verici roldeki kadının, yeri gelince bu denli umarsızlaştırılmasına bu çok çok eski zamanlarda da denk gelmek sanıyorum birçoğumuz için şaşırtıcı değil. Koskoca dünya sahnesinde her şey değişir: İsimler, roller, sesler, sözler ve hatta zalimliklerin bile rengi değişir. Değişmeyen tek şey yazgıdır sevgili okur. Kadınlarımızın yazgısıdır. Medea bizler duymaktayız sesini. Yaşadıklarının şahidi değiliz, seniz biz. Dünya tiyatrosunun kadın rolü verildi bize de. Nasıl üstesinden geldin, sürekli yenilgiye mahkûm bırakılmak, yormuş olmalı. Evet Medea bir semboldün sen. Euripides senin nazarında eril tahakkümün mütemmim cüzünü anlattı bizlere. Kadınları. Seyirciler de biziz oyuncular da. Ve oyun ise şöyle başlıyordu.

Yunan mitolojisinin en önemli kahramanları arasında boy gösterecek olan İason'un, bahsettiğimiz gibi kahraman olmasının koşulu altın postu ülkesine getirmekti. Peki neydi bu altın post? Neden bu kadar önem teşkil ediyordu? Onu ele geçirebilmek sıradan birini nasıl kahraman konumuna getirebilirdi ki? İnanışlar ne güçlüdür değil mi?

Bütün bu sorularımızın cevabı da inançlar ekseninde yanıt bulabilmekte. Yunan mitolojisinde altın post zenginlik, güç ve iktidarın simgesiydi ve bulunduğu ülkeye refah getirdiğine inanılıyordu. Bu inanışın temel dayanak noktası ise bir efsaneyle ilintiliydi.

Bahsi geçen efsaneye göre Boeotya kralı Athamas'ın Phrixus ve Helle adlı iki çocuğu varmış. Athamas, karısı ve iki çocuğunun da annesi olan Nephele'nin ölümüyle İno adında başka bir kadınla evlenmiş. Alışılageldiği gibi bu seferki üvey anne figürü de oldukça zalimmiş. Türlü tuzaklarla kralı, kendi çocuklarını kurban etmesi gerektiğine inandırmış. Anlatılanların yalnızca efsane olması içinizi bir nebzecik rahatlatıyor değil mi sevgili okur fakat gerçek hayatta üvey anne İno'dan daha gaddar kimseler bulunduğunu hatırlatıp pesimist hatip rolümü devam ettirmekten yana olduğumu belirtmek isterim. Evet zalim üvey anne İno en sonunda emellerine ulaşmış ve Kral Athamas tek bir çıkar yolu dahi bulamadığı için iki çocuğunu kurban etmek üzere bir dağa götürmüş. Bütün olanları, çocukların ölen annesi Nephele cennetten izliyormuş ve çocukları için altın postlu bir koç gönderilmesini dilemiş.

Medea

Eda Özdemir

Ben biraz daha ileri giderek 'anne yüreği' sözündeki annenin de Nephele olduğunu düşünmekteyim. Artık yaşamıyor oluşu bile onun annelik yapmasına mâni olmamış görüldüğü üzere. Altın postlu bir koç göndermiş ve koç iki kardeşi de alıp oradan uçarak uzaklaşmış. Bu hikâye size tanıdık geldi mi sevgili okur? Hafızanızın derinliklerinde bir yolculuğa çıkmaya hazırlandınız belki de. Yine mi hatırlamadınız? Kuvvetle muhtemel İbrahim'in oğlu İsmail'i kurban edeceği vakit gönderilen koç hadisesidir hatırlamaya çalıştığınız. Bizler de oldukça benzerlikler taşıdığını düşünmekteyiz. Dinler mi mitostan beslenir, yoksa mitler dinlerin değiştirilmiş uzantıları mıdır? Üzerine birçok yorum yapılabilen ve ihtilafa oldukça müsait olan bu sorunun mutlak bir cevabı olamayacağını düşünerek altın post efsanesine kaldığımız yerden devam ediyorum. Altın postlu koç, iki kardeşi alarak uzaklaşmıştı. İki kardeşin de kurtulduğunu ve hikâyemizin sonuna geldiğimizi düşündüyseniz eğer sizleri pek hoşlanmasam da romantik hikâye sevicileri olarak adlandırmaktan geri duramayacağım. Çünkü efsaneye göre kardeşlerden Helle ne yazık ki koçtan düşerek ölmüş. Evet romantik hikâye sevicileri, gördüğünüz üzere efsane tam anlamıyla mutlu bir sona sahip değil. Fakat kısmen haklısınız. Düşündüğünüz gibi diğer kardeş Phrixus sağ salim kurtulmuş ve Kolhis diyarına ulaşmış. Kolhis'te koçu kurban etmiş ve altın postu Kolhis kralına sunmuş. O zamandan sonra altın post Kolhis'te Kolhis ejderhası tarafından muhafaza edilmekteymiş.

Bu yüzdendir ki postu ele geçirmek, kahraman bir kimsenin yapabileceği türden bir davranış olarak addediliyordu. Bu sebeple İason, Argonotlar olarak bildiğimiz elli cesur denizciyle beraber Kolhis ülkesine gelir. Kolhis Gürcü prenses Medea'nın ülkesidir. Klişeleşmiş şu sözü işitmişsindir sevgili okur. "Tüm muhteşem hikayeler iki şekilde başlar. Ya bir insan bir yolculuğa çıkar ya da şehre yabancı biri gelir." O yabancı İason'du sevgili okur. Ama hikayemizin akıbeti Tolstoy'un bahsettiği gibi muhteşem olmayacaktı.

Medea İason'u görür görmez âşık olmuştu. Babası Kolhis kralı Aietes ise Argonotların altın post için ülkesine geldiğini biliyordu fakat gönlü ne altın postu onlara vermekten yanaydı ne de bu cesur savaşçılarla çarpışmayı göze alabiliyordu. İason'a üstesinden gelemeyeceğini düşündüğü görevler yükleyip altın postun ülkesinde kalmasını sağlayacaktı.

Eda Özdemir

Fakat Aietes, kızı Medea'nın İason'a vurulduğundan bihaberdi. Verdiği zorlu görevlerde Medea'nın İason'a yardım edeceğini tahmin edebilir miydi? Tahmin edemedi sevgili okur. Medea sevdiği adam için türlü merhemler, ilaçlar hazırladı. İason böylece alevler saçan ejderi alt etmeye çalışırken ateşten etkilenmeyecekti. Bu ve bunun gibi birçok görevi Medea sayesinde başardı. Buna rağmen kral altın postu vermeye yanaşmıyordu. Tek bir çözüm vardı Medea için. Altın postu da alarak İason'la birlikte kaçmak. Bu kaçışın çok ağır bedelleri olacaktı. Ama bu Medea'nın umurunda mıydı? Onun için yalnızca sevdiği adam İason vardı. Babasını, ülkesini veya abisini onun sevgisi için gözden çıkarmaya hazırdı ve yaptı da Medea kaçışlarını kolaylaştırmak için abisini öldürdü ve parçalarını denize attı. Artık Kolhis'ten kurtulmuşlardı. Medea'nın şimdi ne bir yurdu ne de bir ailesi vardı. Yaptığı tüm fedakarlığa karşılık tek isteği İason'un aşkıydı. İki oğulları olmuştu. Mutlu bir aileydiler. Ta ki İason'un gözünü yükselme hırsı bürüyene kadar. İason kralın kızı prenses Glauke ile evleneceğini söyledi. Böylece büyük bir zenginlik ve şanın sahibi olacaktı. Trajedi ise asıl şimdi başlayacaktı.

İason başına gelebilecekleri ayrımsayamadı sevgili okur. Çünkü o patrimonyal sistemin emsalsiz bir örneğiydi. Herhangi bir kadının ona karşı çıkması düşünülemezdi. Kadının, annelik dışında başka bir vasfı olamazdı. Euripides işte buna karşı çıktığı için yazmıştı Medea'yı. Pederşahi sisteme karşı çıkan kadının, erkeğin elinde parmak hareketleriyle şekillendirdiği bir oyun hamuru olmadığının kanıtıdır Medea. Ondan beklenilen, anneliği arasında kısılıp kalması ve sorgusuz sualsiz erkek egemen sistemde beklenilen kadınlık rolünü ifa etmesidir. Bunun böyle olmayacağı ise yadsınamaz bir gerçek, bir belitti. İason başka bir kadınla evleniyordu ve bunu Medea ve çocukları için yaptığını söylemekten geri de kalmıyordu. Medea kararını vermişti, intikam ateşi her yeri saracaktı. Zehirli bir elbise gönderip hem İason'un yeni karısını hem de kralı öldürdü. Bu bile içini soğutmaya, İason'un canının yandığına ikna edemedi onu. Dostuma iyilikte ne kadar ileriye gidersem düşmanıma kötülükte o kadar ileriye giderim. Medea böyle söylüyordu ve İason artık onun can düşmanıydı. Medea sevgisi için abisini kurban ettiği İason'un ihaneti için çocuklarını kurban etmişti. Medea sizleri ürküttü değil mi sevgili okur. Ama alışkındır o. Kendinden korkulmasına da alışkın; erkek öldüren, cadı olarak yaftalanmaya da.

Medea

Eda Özdemir

Kadın olarak var olmak için anneliği reddetti, diye düşünebilirsiniz. En çok acıyı kendisi çekecek olduğu halde çocuklarını nasıl öldürdü, diye sorabilirsiniz. Medea haklı mı haksız mı, diye ihtilafa da düşebilirsiniz. Ama unutmamak gerekir ki tüm öfkeler içinde en yatışmaz, en keskin öfke sevdiğimiz insana kustuğumuz öfkedir.

Tasavvur edebildin mi sevgili okur? İnsanın canı ne çok yanarmış anlayabildin mi? İntikam ateşi nasıl kavururmuş insanı? Medea'ya kulak verin çünkü onun yanan canı şöyle dillenmişti.

Hiç beklemeden maruz kaldığım bu hadise benim ruhumu kırdı. Benim işim bitti. Hayat isteğini kaybettim ve şimdi dostlarım ölmek gıpta ettiğim bir şey oldu. Yaşayan ve düşünenlerin en biçaresi biz kadınlarız. Evvela kendimize bir koca satın almak ve vücudumuza bir efendi vermek için para sarfına mecburuz. Bu felaketten daha can yakıcı bir felaket var. Asıl mesele budur. İyi koca mı olacak yoksa fena bir koca mı? Çünkü kocasını terk etmek kadınlar için ayıp bir şeydir. Ve onları terk etmek bizim için memnudur. Sonra bu yeni itiyatlar ve kanunların hükmüne giren kadının evinde kendisini tanımadan yatağını paylaştığı bu adama nasıl muamele edeceğini bilmesi için kâhin olması gerekir.

Vazifemizde muvaffak olursak kocamız müşterek hayatın ağırlığını, boyunduruğunu kabul ederse yaşamak iyi bir şeydir. Yoksa ölmelidir. Bizim gözlerimiz tek bir insana bağlı kalır. Bizim için evde tehlikesi olmayan bir hayat geçiriyoruz derler. Budalaca düşünce. Üç defa kalkan elde muharebeyi, bir tek çocuk doğurmaya tercih ederim. Ben yalnız, memleketsizim. Beni yabancı bir topraktan av gibi kaçıran bir kocanın hakaretleriyle karşı karşıya anasız, kardeşsiz bulunuyorum. Yanına gidip talihsizliğimden uzakta demir atacak tek akrabam bile yok.

İason onu kimsesiz, sefil bırakmıştı. Medea ağlayacağı omuzdan, toprağına yüzünü süreceği memleketinden mahrumdu. Şimdi de kocası tarafından çok fazla oynanıp bıkkınlık veren bir oyuncak gibi kaldırılıp atılmıştı. İason savaşı başlatmıştı. Medea'ya düşen, savaşı sonuna kadar devam ettirmekti. Benliğini saran her zerresinin önünde eğildiği İason, karısını şimdi tanıyacaktı. Ne intikamın simgesi olmak, ne de erkek öldüren, cadı olarak yaftalanmak Medea'yı yolundan vazgeçirebilirdi.

Ve vazgeçmedi. İason'un yalvarışlarına bile aldırmadı. Artık her şey son bulmuştu. Medea ölü iki oğluyla birlikte Deus ex Machina'ya binip oradan uzaklaştı. Euripides böyle yazdı. Oyuncular oynadı, oyun bitti ve perde kapandı.

Medea

Eda Özdemir

Medea yaratıldığı şekilde kalmadı. Euripides'ten etkilenen herkes kendince yeni bir Medea yarattı. Kimi tiyatrolarda Medea Mediha oldu. Ki bu da kadının değişmez yazgısının en önemli göstergesiydi. Medea'ya yeniden yaşam üfleyenlerden biri ise Pasolini'ydi. Pasolini'nin Medea'sı ıstırabını dillendirmek için "Ne hissettiğimi anlayamazsın, çünkü benim gibi acı çekmiyorsun demişti." İason'un onun için sarf ettiği sözler ise oldukça manidardı: "Kendi çıkarım için uğraş verdim sonucuna da uymak zorundayım. Bunu asla kabul etmeyeceksin ama bu senin yapmış olduğun bir şey. Sen, bedenime duyduğun aşk için bunu yaptın. Benim nankör olduğumu söylüyorsun oysa ben çaba harcamadan hatta farkına bile varmadan senden gördüğüm ilginin çok daha fazlasını sana gösterdim."

Bedel ödenmişti İason için. Bütün cefaların hesabı verilmişti. Medea haksızlık yapıyordu İason'a. Barbar bir ülkeden gelmekteydi o. İason sayesinde medeniyetin hüküm sürdüğü Yunan topraklarındaydı. Kuvvetin keyfine göre değil, kanunlara göre yaşamayı öğrendi. İason sayesinde bütün Yunan halkı Medea'nın ilmini tanıdı. Şimdi nasıl bir hükmü olabilirdi Medea'nın? Hangi yüzle kocasının karşısında durabilirdi?

Bütün her şeyi İason'un söylediğine göre ona borçluydu. Şimdi astar parçalayıp yaptığı fedakarlıktan nasıl dem vurabilirdi? Nasıl bir yüzsüzlük olurdu bu? Kocasının iyi niyetini görmüyor muydu? Prensesle evlenmesi onu nasıl keyif düşkünü biri yapardı? Medea İason'un fedakârlıklarına nasıl bu kadar kör olabilirdi? Kendisine bahşedilmiş bu yüce varlığa nasıl asileşirdi?

Medea'ydı o. İason'un barbar diye nitelediği ülke, onun bir zamanlar yuvasıydı. İason'un söylemine göre Medea'nın ülkesinde olmayan adalet İason'un ülkesinde 2 çocuğundan başka kimsesi olmayan bir kadını sefil bırakmayı hak görüyordu. Medea ne yapsındı böyle adaleti?

Yapamazdı, sessiz kalamazdı. Kader deyip rıza gösteremezdi. Kocam deyip boyun eğemezdi. Korkup sinecekti ha? Onun yerine düşmanına diz çöktürmeyi seçti. Kendi acısını bile duyumsamıyordu artık. Şimdi daha çok acı çekmiyor musun demişti İason filmin son sahnesinde. Medea ise şöyle yanıt vermişti: "Benim de istediğim bu zaten."

Ah be Medea. Yıldızlar bile önünde eğildi senin. Böyle de bir kadınsın işte.

Theodore John Kaczynski'ye Mektup

Altay Kenger

Merhaba Bay Kaczynski,

Ben Altay Kenger. Size bu mektubu Türkiye'den yazıyorum. Sizin tevkif edildiğiniz günlerde ben henüz yeni-yeni emekliyordum. Haliyle Amerika Birleşik Devletleri'nin tüm imkânlarıyla sizi aradığı o günleri yakinen takip etme olanağım olmadı. Ben sizi hayli geç sayılabilecek bir vakitte öğrendim; üniversite öğrencisiydim ve o meşhur robot resminizi gördüm. Sonra Discovery Channel ve Netflix'in hakkınızda yaptığı belgeselleri izledim, Sanayi Toplumu ve Geleceği adlı çalışmanızı okudum. (En azından sizden sonra öyle adlandırılan, Unabomber Manifesto olarak da anılan o metni.)

Bay Kaczynski, elbette ki size yazma amacım sizi ne zaman tanıdığımı anlatmak değil. Gerek ülkemde gerek Dünya'mda yaşananları gördükçe **"Ted was right!"** demekten kendimi alamamaktan dolayı yazıyorum size. Evet, **Ted was right!**

Theodore John Kaczynski'ye Mektup

Altay Kenger

Kaldığınız hapishanede okumanıza ve mektuplaşmanıza izin veriyorlar diye tahmin ediyorum ve sanırım bu şekilde dünyada olan bitenlerden de haberdarsınızdır. Değilseniz de ben size kısa bir özet geçeyim: Dünya, içinde yaşadığımız dünya olan Dünya müthiş bir yok oluşun pençesinde can çekişiyor Bay Kaczynski. Devletler ve şirketler ve şüphesiz ki insanlar, Dünya'yı yok etme yarışında emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olmak için canla başla çalışıyorlar. Ben elbette onları durdurmanın yegâne yolunun sizin eylemlerinizde izlediğiniz yol olduğunu düşünüyor değilim. Sizin eylemleriniz bir film senaryosu olarak bakarsak elbette heyecan verici fakat bunun gerçekte yaşanmış olması, ölümlere yol açması -siz de takdir edersiniz ki- kesinlikle korkunç! Elbette savunmanız, "öldürmek zorunda kalmanız" olacaktır fakat buna pek değinmeyeceğim.

Ted was right dedim çünkü sanayi devriminin sonuçları insan ırkı için felaket olmakla kalmadı, yeryüzündeki tüm yaşam formlarının da devamlılığını tehlikeye attı. Bugün uluslararası sorumsuzluğun yol açtığı küresel kirlilik olanca hızıyla artmaya devam ederken, doğanın düzenini alt üst ediyor. Bunun önlenmesi için yapılabilecek şeyleri inanın bilmiyorum. Elimizden ne gelir bilmiyorum. Uzun vadede bir şekilde -belki yine teknoloji sayesinde- çözümler üretilebilir fakat hem kısa vadede hem de doğal yaşantımızdan kopmadan bir şeyleri telafi etmenin imkânsızlığı yüzümüze çarpan bir gerçek, maalesef ki.

Bu küresel sorunlardan söz etmenin de sizin için artık yeterince sıkıcı olduğunu düşünmekteyim. Size bahsetmek istediğim farklı bir sorun ya da olay var. Gelişmeler gösteriyor ki oldukça yakın bir gelecekte insanlar başka dünyalarda yaşamaya başlayacak. Bu olası dünyalardan biri tahmin edersiniz ki Mars gezegeni, diğeri ise daha farklı bir "gezegen" olan Metaverse! Bunun hakkında neler düşünüyorsunuz Bay Kaczynski? İnsanlar olarak simülatif bir dünyanın içine gireceğiz, hem de yakın bir gelecekte. Sizce insanlar simüle edilmiş bir gerçekliğin içinde yaşamaya hazırlar mı? Belki de sorulması gereken soru, bu evrenin içine girmemizin gerekip gerekmediğidir. Dünya artık geri dönülemez bir şekilde zarar gördüğü için mi bu simülasyona muhtacız yoksa insan ırkının açgözlü ve doymak bilmez karakterinin bir sonucu olarak mı bu simülasyonu yaratıyoruz? Kendimizi bu simülasyonu yaratan ya da Dünya'yı her gün daha çok yaşanmaz hale getiren insanlardan ayrı tutmamız doğru mu?

Theodore John Kaczynski'ye Mektup

Altay Kenger

Sorular, sorular, sorular Bay Kaczynski...

2021 yılının son günlerindeyken, hâlâ akademide görevinizin başında olduğunuzu varsayarsak, ne yapıyor olurdunuz? Bugünkü aklınızla bunca gelişmeye, bunca gerilemeye nasıl tepki verirdiniz? Yerimizde olsanız ne yapardınız? Ya da bugün o hücrede olan biteni izlerken neler geçiyor aklınızdan? "Ben demiştim" deyip gülüyor musunuz yoksa ölmekte olan gezegenimiz ve kültür mirasımız için yas mı tutuyorsunuz?

Siz sormadan söyleyeyim; gelecekte çocuklarımız gözlerini belki bambaşka dünyalarda açabilecekler. Ama ben başka bir dünyamız olduğunu asla düşünmüyorum. Ve ülkemin ortasında, öldürülen gezegenimizi kurtaramadan, onun tadını alamadan, onun ve yitip giden gençliğimizin, hayatımızın yasını tutuyorum. Söylenecek başka ne var ki?

Yeni Nesil Pranga: Enerji

Şeyda Samancı

Herkesin bildiği üzere 21. yüzyılın post modern toplumunda kölelik çoktan def edilmiştir. Ancak bu 'def' etme hali sis perdesinin altında kalmış bir Kaf dağıdır. Çünkü nihayetinde insan, dolaylı yoldan kendini köle etmiştir.

Modern insanın prangaları say say bitmez bir halde iken bunlar arasından en birincil sırada yer alan enerji ihtiyacından bahsetmek istiyorum. Konforuna düşkün ve doymak bilmeyen insan soyu için enerji pek tabii elzem meselelerden biridir. Bu enerji ihtiyacını ister kölelik olarak tanımlayalım ister ihtiyaç (bağımlılık da bir pranga değil midir?) olarak tanımlayalım, bu gerekliliği kabullenmiş bir şekilde enerji ihtiyacına, ulaşım yollarına değineceğim.

Madem bizim için oldukça gerekli bu enerji, haliyle 'yaşam' da mislince değerli. Bu durumda ileriye dönük en büyük yatırım ekolojik alternatifler düşünmek olacaktır. Bu bağlamda mevcut alternatiflerden hidroelektrik enerji santrallerine ekolojik olarak bakacağım ve 'ne yapmalı?' sorusu altında çevre dostu çözümlere değineceğim.

Şeyda Samancı

Peki nedir bu hidroelektrik santral, nasıl elektrik elde edilir? Kolayca anlatmak gerekirse; su durgun iken bir potansiyel enerjiye sahiptir. Su kütlesi kuvvet tüneli ve cebri borular vasıtası ile türbin çarkına doğru hareket ettirilmesi ile hareket halindeki su kinetik enerjiye sahip olur. Suyun hidrolik akım enerjisi (kinetik enerjisi), hidrolik santraldeki su türbinlerinin belirli bir devirde döndürerek türbin şaftında mekanik enerjiye dönüşmektedir. Türbin milinde meydana gelen mekanik enerji ise, generatör rotorunu döndürerek, generatör statör sargılarında elektrik enerjisine dönüşmektedir.[1]

Özet olarak elektrik santrallerinin çalışma prensibi budur. Diğer yandan, günümüzde hidroelektrik enerji santralleri yenilenebilir enerji kaynakları arasında gösterilmektedir. Göl veya nehirlerdeki sular buharlaşmakta, ve bu buharlaşma sonucu su buharı rüzgâr ile dağ yamaçlarında yağmur gibi oluşumlarla nehirleri beslemektedir. Ve bu santraller suyun 'boş durmasını' engelleyip enerji ürettiği için de yenilenebilir ve çevreci kaynaklar arasında yer almaktadır. Bu gerekçeler ile hidroelektrik enerji santralleri hiç durmadan çoğalmakta ancak bir yandan da santrallerin yol açtığı geri dönüşü olmayan tahribatlar bu yenilenebilir avantajını örseleyecek boyutlara ulaşmaya devam etmektedir.

-ki 'yenilenebilir' olarak aldığı konum bir hayli şaibeli.-

Hidroelektrik santrallerinin masum gösterisinden sonra bazı zararlarından bahsetmek istiyorum:

1. Yapım aşamasında, üzerine inşa edilecek dere, kanallar ile başka bir yöne akıtılmaktadır ki bu işlem sırasında da çevre ormanlara zarar verilmesi söz konusudur.

2. Üzerine inşa edilen dere içerisinde yaşayan canlıların yaşamına müdahale edilmekte bu durumda o canlıların ölümüne neden olmaktadır. Ancak bu zarar derelere can suyu bırakılarak ve yerinde denetim yapılarak önlenebilmektedir.

3. HES'lerin inşa edildiği bölgelerde erozyon ve sel oluşumunda artış gözlenmiştir.

4. Santralin faaliyeti sırasında barajlarda yüksek oranda buharlaşma meydana gelmektedir. Bu buharlaşmada çevre yörelerde ki toprakların tuz oranını arttırmakta ve toprağın verimliliğini azaltmaktadır.[2]

Şeyda Samancı

5. Uzun tünel alternatifleri ve baraj yapısından santrale kadar olan nehir kesitine yeterli miktarda su bırakılmayabilir! Ekolojik denge debisi (EDD) bozulabilir. İşletme aşamasında ise akış aşağı bırakılacak su miktarının ayarlanması ve projede belirtilen seviyede tutulması akışaşağı ekolojik denge üzerinde söz sahibi olmaktadır. (Mevcut HES nedeniyle Ilıcaköy ve Demirkapı kolektörleri ile santral arasında örneği yıllardır var!)

Hidroelektrik santrallerin zararları 'yüzeysel' olarak bu şekildedir. Ayrıca bir hidroelektrik santrale gidip gözlem yapma fırsatına eriştiğim bir bölgede eklemek istediğim bir başka husus da kazalardır! HES bölgesinde 'iş kazası' oldukça yaygın bir gazete haberidir. Bizzat ziyaret ettiğim bir santralde konuştuğum mühendisler, birkaç gün önce makinelerden kaynaklı bir arızadan yeni kurtulmuşlardı, işçilerin çoğu hastanede... Bunun yanında santrallerin bulunduğu alanda doğanın ne denli yeşilliğini yitirdiği ve yeşilliğin ortasında bir bozkıra dönüştüğü ilk bakışta anlaşılabilecek zararlardandı.

Nihayetinde,
Her yere HES kurarak kendini güçlü ve gelişken hissetmeye çalışan otorite; hırsına karşın doğayı katletmekte kendine hak biçmiş demektir. Hem insancıl hem de maddi olarak yaklaştığımızda ise- fikrimce en güzel çıkar yol HES'leri tamamen yok etmektense minimum dereceye indirip, yaşam alanlarından uzak bölgelerde tercih edilmesi (dereli faciası), kömür santrallerinden tamamen kurtulma çabasına eşlik eden ekolojik çözümlere yönelmek; bilimi, imkanları bu yönde teşvik etmektir. Gelişen teknoloji ve imkanlar dahilinde ekolojik alternatifler bulmak hiç de zor değildir.

Mühendisleri, bilim insanlarını rasyonel bir aygıt gibi görüp, robot kodlarcasına salt 'kazanç' odaklı hale getirmeye çalışan bu sistem zekayı; etik ve insanlıktan uzaklaştırıp kendi çıkarlarına yönlendiren bir kara deliğe dönüşmekte. Akıl, para babalarının elinde ziyan olmaktadır.

Zira evrende bir toz zerresi olan küçük insanın büyük hırsları için doğayı, öz'ü katletmesi evrenin en büyük yanılgı ve ahmaklığı olmaya adaydır.

[1] Uğur Cingi - Hidroelektrik Santral Tesisleri ve İşletilmesi yazısından kısaltılarak alınmıştır.
[2] Ekolojist.com sitesinde Hidroelektrik Santrallerin Faydaları ve Zararları adlı yazıdan alınmıştır.

Gülay Işık

Bu güzel ve hemen hemen ılık bir 22 Eylül gününde, Schenectady'de, saatlerimiz 7.45'i gösteriyor. Ve bugün sonbaharın ilk günü. Sonun başlangıcı olarak görülen sonbaharın yansımalarını düşünüyorum. Güllerin solmaya ve yaşayan şeylerin ölmeye başladığı, canlılığın yitirildiği sonbaharın. Kimin ki şu anda evi yok, asla da olmayacak. Kim ki yalnız, yalnız kalacak. Oturacak, okuyacak, akşam boyunca uzun mektuplar yazacak. Ve huzursuzca durmadan dolaşacak bulvarlarda. Kuru yapraklar uçuşurken.

[Autumn Day (Herbsttag), Rainer Maria Rilke, 1902].

Başlangıçta, Spike Jonze'la beraber bir korku filmi çekme fikrinin ardından kendileri için korku verici durumlar üzerine düşünmelerini takiben ölümlülük, hastalık, ilişki mücadeleleri ve yalnızlık gibi konuların varlığıyla ortaya çıkan Synecdoche, New York; Being John Malkovich (1999), Adaptation. (2002), Eternal Sunshine of the Spotless Mind (2004) filmlerinin senaristliği ile tanınan Charlie Kaufman'ın ilk yönetmenlik denemesi.

"Bir olayın, kurgunun veya nesnenin sadece küçük bir parçasını sunarak bütününü anlatma" anlamına gelen "synecdoche" kavramıyla; bir tiyatro oyunuyla tüm hayatın yansıtılmasının yanı sıra soyadını, kişinin kendisinin ya da vücut parçalarının öldüğüne veya ölmekte olduğuna dair nihilistik hezeyanlara sahip olduğu nöropsikiyatrik bir rahatsızlık olan Cotard Sendromu'ndan alan Caden Cotard ile de tüm insanlık yansıtılmaktadır. Daha küçük ve önemsiz(!) olanın, daha büyük ve önemli olanın yerine kullanılmasıyla oluşan illüzyon yalnızca. Var olma illüzyonu. Belirsiz ve karanlık ayın belirsiz ve karanlık bir dünyayı aydınlatması gibi.

Yalnız, kırılgan ve ölümden korkarken "gerçek" bir şey yapmadığı için endişe duyan Caden. Hala buradayken önemli bir şeyler yapmak istediği sırada kazandığı ödül sonrası elde ettiği finansal özgürlükle; henüz kendisinin de bilmediği gerçek benliğini sonunda içine koyabileceği tavizsiz, dürüst ve devasa bir tiyatro eseri yaratmak isteyen Caden. Düşüncenin başlangıcı, henüz söylenmemiş gerçek, bir insanın hayat mücadelesi içinde sıkıştığı zaman hissettiği şey ya da tüm dağınıklığıyla aşk olarak tanımladığı tiyatro.

Oyuncusuyla seyircisiyle hepimizin, mikve gibi ortak ve halka açık bir havuzun içinde ıslanmasını isteyen Caden. Çünkü sonuçta hepimiz aynı suyun içindeyiz, menstrual kanımızla ya da gece boşalmalarımızla ıslanmak gibi. İnsanlara vermeye çalışmak istediğim şey bu. *Acımasız "gerçek"ten daha azıyla yetinmeyeceğim.*

Hayır, bir dakika. Caden değil, Ellen. Çocukluğunda bir parkta annesiyle huzurlu bir an yaşayan Ellen, kendi çocuğuyla bu anı gerçekleştiremediği için üzüntü duyan Ellen. Birilerini hayal kırıklığına uğratan, birileri tarafından hayal kırıklığına uğrayan Adele. Bir zamanlar neşeli bir çocuk ve annesinin gözbebeği olan Claire. Ölüm döşeğinde, hiç zamanı kalmamışken bile onu bırakıp giden insanı affedemeyen Olive. Dumandan zehirlenerek ölebileceğini bilmesine rağmen yine de o evi satın alan Hazel, tüm irrasyonelliğiyle bile isteye o yola sapan sen. Bu dünyada bir yer edinmeye çalışan, arayan, çabalayan, tutunabileceği hiçbir şey yokken çaresizce bir şeylere tutunmaya çalışan Caden. Kendi hayatını nesnel bir şekilde ele alıp sürekli geriye bakarak nerede hata yaptığını anlamaya çalışan Caden. *Ama belki de aradan 20 yıl geçer ve sen asla ama asla neden böyle olduğunu anlayamayabilirsin. Ve doğru işi yapmak için yalnızca tek şansın vardır. Sadece dene ve boşanmanın nedenini bulmaya çalış.* Sürekli arayan. Bulduğunu sanan, nasıl olacağını bulduğunu. Ama sonra... Tekrar. Hiçbir zaman bitmeyecek mi? Seven, sevilen, sevemeyen, sevilemeyen.

Kimin zihnindeydik? Kimin varoluş sancıları bunlar? Kimin hayal kırıklıkları, kimin can sıkıntısı, kimin hüzünleri, kimin sevinçleri bunlar? Kaç yaşındayım? Kimin varoluşu? Kimin gerçekliği?

Film boyunca "gerçek" hayattaki insanları canlandırması için diğer insanları görevlendiren Caden'ın, Adele'in dairesine gittiğinde zildeki isimle; hastanın, yakın bir akrabasının, bazen de kendisinin yerine onlara çok benzeyen sahtekârların geçmiş olduğuna dair sanrılara sahip olduğu Capgras Sendromu'na yapılan atıftan sonra daireye girmeye çalışırken, eski eşinin temizlikçisi Ellen Bascomb'un yerine geçmesi ve filmin ilerleyen kısımlarında da kendi oyununda Ellen Bascomb rolünü devralması gibi insanlar birbirlerini canlandırmaya başladıkça farklılıkların varlığını yitirmesi, özgül şeylerin bir anlam ifade etmemesi, bir süreden sonra insanların aslında kim oldukları(?) algılayışımızın bozulması ve bireysel yanılsamalar ve öznel kurgularla oluşturulan her bir bireyin gerçekliğinin oyuna dahil olmasını takiben onları canlandıracak insanlara ihtiyaç duyulmasıyla her birimizin özel ve doldurulamaz oluşu vurgularının karşıtlığına rağmen insanlar ölüyor, oyunun/resmin burada tamamlanıp biteceğini düşünüyorsun ama tüm tabloda sadece bir sahneye denk geliyor. Bir sahnede vardır, sonra yoktur. Ve devam. Sadece bu kadar önemli.

Gülay Işık

Caden'ın Hazel'a ilk dışarıya çıkma teklifi edeceği an çalmaya başlayan şarkıda geçtiği gibi; sadece küçük bir insan. Ondan haberi olmayan birçok küçük insan denizindeki, küçük işini yapan, küçük hayatını yaşayan bir insan. Bir yerlerde, belki bir gün, belki uzak bir yerde ikinci küçük bir insanla tanışacak ve dışarı çıkıp oyun oynayacak. Ama belki de bütün dünya.

Her karakterin kendi varoluş kaygılarının büyüklüğü arasında, kendi gerçeklikleri, kendi varoluşları arasında o*'nun bütün o küçük mutsuzlukları senin. Bütün o yalnızlığı. Gri, saman gibi saçları. Kızarmış soyulan elleri. hepsi senin. Bütün bunların farkına varma zamanı geldi. Yürü.* Bunun bilincine varamadan yaşanan, Irvin Yalom'un ifadesiyle eşlerin bütünüyle otantik bir diyalog içinde olmadıkları, bir monologlar dünyasında, bir aynalar ve yansıtma dünyasında yaşadıkları tüm ilişkilere rağmen "başlangıçta ilişki vardır." (Martin Buber, 1970, s.69).

Her birimiz gibi kendi gerçekliğinde yaşayan Caden da bunun dışına çıkamazken, kendi dışında kimseyi göremezken Sammy'nin *"Beni izle, kalbimin kırılmasını izle, atlayışımı izle ve ölümden sonra hiçbir şey olmadığını öğrenmemi izle."* sahnesi belki de bu yüzden bu kadar etkileyiciydi, "ben"den çıkış.

Delicesine bir açlıkla kendi hayatını anlatmak isterken birden diğer insanları da gördü, onların gerçekliklerini. Yine de kontrol dürtüsü ve "gerçekliği" reddedişi baskın gelir ve *ben atlamadım, Sammy. Bir adam atlamadan önce beni durdurdu. Ayağa kalk! Ben atlamadım.* "Buber diğerinden bu şekilde uzaklaşmaya 'bir şeye gölge düşürmek' diyordu. Bir şeye gölge düşürmede insan yalnızca 'kendisiyle ilgili' değildir, ama daha önemlisi diğerinin belirli varoluşunu unutmaktadır."
(Irvin Yalom, 1980, s.492).

Ama gerçeklik nedir? "Senin dünyan. Zamanla, mekânla ve başkalarıyla var olan kendi dünyan. Neyi nasıl anlayacağını, neyi kabul edeceğini kendin seçtiğin bir dünya. Şu an başkalarının sana verdiklerinden oluşan senin dünyan. Bu gerçekliktir."
[Anno, H. (Yönetmen). (1995-1996). Neon Genesis Evangelion (Anime). Japonya: Gainax.]

Shinji Ikari ikna olmaz, sormaya devam eder; "Bu karanlığı ve garip dünyayı benim arzuladığımı mı söylüyorsunuz?" Analitik psikolojinin kurucusu Carl Gustav Jung'un düşünce yapısının ve kuramlarının varlığını hatırlayıp zihninin bilincine vardığımız anda biraz daha şekillenen dünyayı.

Bireyselleşmenin amacı için Jung; bir yanda personanın sahte sargılarından diğer yanda ilkel görüntülerin imalı gücünden kendini soyutlamaktan başka bir şey olmadığını söylemektedir. Jung'a göre kişiye özgü algılamaların yer almadığı, bilinçte yaşanmayan, atalarından kuşaklar boyu yaşantıları sonucu insana aktarılan ve zihinlerine yansıyan kolektif bilinçdışını oluşturan öğeler olan arketiplerin yansımalarını çözümleme ve onları bilinç düzeyine getirme olarak tanımlayabileceğimiz bireyselleşme süreci aşamalarını film ile özdeşleştirecek olursak;

1. Film boyunca Caden'ı takip eden Sammy ile aktarılan karanlık taraflar, zayıflıklar, korkular, gizli arzular gibi bireyin gizlemek istediği kısımları temsil eden gölge arketipi. Çok fazla açıklama yapıyor. Can sıkıcı olabiliyor. Onlara bağırmasına gerek yok.

2. Ellen ile aktarılan bize atanan biyolojik cinsiyetin yanında diğer cinsin özelliklerine de sahip olduğumuzu temsil eden anima/animus arketipi. Adele'i aradığını düşündüğümüz ama aslında açık olmayan, sadece zihinde yapılan telefon konuşmasında Adele'in Caden'a "Ellen?" olarak seslendiğini duyarız. Bu konuşmayı takiben yaşadığı istemsiz kasılmalar sonucu 911'i aradığında oradaki kadının "Bayan?" diye hitap ettiğini duyarız ve bir gece Ellen'ın yerine geçip tüm gece temizlik yaptıktan sonra eve döndüğünde Claire'ın Caden'a adet görüyormuş gibi koktuğunu söylediğine tanıklık ederiz. "Kadın" benliğiyle uzlaşıp menstrual kanında ıslanmak.

3. Ellen'ın "oyun"un yönetmenliği üstlenip Caden'ı kontrol etmeye başlamasıyla toplumlara önderlik eden, onların doğrularını gösteren yaşlı bilge adam arketipi. Birey anima ya da animus problemiyle(?) yeterince ciddi ve uzun süre uğraştıysa bilinçdışının baskın karakteri değiştirdiğini ve yeni sembolik bir biçimde ortaya çıktığını açıklar Jung, bilge yaşlı adam gibi.

4. Bireyselleşme sürecinin son aşaması olan kendini gerçekleştirmeye ise Caden'ın ulaşıp ulaşamadığını görmek istediğimden emin olamadığım için bunun üzerine daha fazla düşünmeden bu aşamayı hızlıca geçeceğim.

Bireyin kendi kişisel meseleleri ve statüsüyle aşırı ilgilenmesinin kişiyi personasıyla fazla özdeşleşme tehlikesiyle karşı karşıya bıraktığını, benmerkezci hedeflere odaklı yaşamanın kolektifin değerini inkar etmeye yol açtığını ve bunun kişinin daha derin bir benlik duygusundan ve toplumdaki yerinden nevrotik narsisistik bir yabancılaşmaya yol açabileceğini söyleyen Jungian analistlerden Martin Schmidt; psikozda, iç dünyaya ve onun süreçlerine olan hayranlığın, dış kişisel ilişkiler ve iş dünyasına ilgi kaybına yol açabileceği kolektif tarafından bir emilim olduğunu savunur. Kızıyla yaptığı psychosis/sycosis sohbetinden de yola çıkarak bu psikoz tanımı da Caden'ın durumunu açıkça ifade etmektedir.

Bir de bir psişik içeriğin herhangi bir nedensellik bağı olmadan dış dünyada yaşanan fiziksel bir durum ile zamansal ve anlamsal açıdan paralellik taşıması, rastlaşmasına işaret eden filmin ismi ve hikayenin geçtiği yer ile de isim benzerliği taşıyan synchronicity (eşzamanlılık) kavramına; arka planda televizyonda yer alan animasyonlar, gazete makaleleri, radyoda konuşulanlar, uçakta okunulan kitap esnasında okuduklarının fiziksel hayatta psikoloğun davranışlarıyla örtüşmesi gibi yer verilen pek çok durumda da rastlamak mümkün.

Bu varoluşsal kodlarla filmde pek çok şey biraz daha anlam kazansa da farklı yorumlara açık ve ucu açık bırakılmış birçok durum barındıran filmde, tek ve kesin bir gerçek bulunmadığından ötürü ben de daha fazla ileri gitmek istemiyorum.

Ara ara bize gösterilen, teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan yeni tedavi imkanlarıyla ölümün atlatılabileceğine inanan Caden ile sürekli gözümüze çarpılan ölüm ilanlarıyla ve Caden Cotard'ın vücut fonksiyonlarının işlevini yavaş yavaş kaybetmesiyle aktarılan kırılgan bedenlerimizle ölümlü hayatlarımızın son bulacağı fikriyle sarmalanan her an ölümle karşı karşıya olduğunun da bilincinde olan Caden'in beynindeki karmaşanın ortasında; eylülde yataktan kalkıp, kahvaltıda gazeteyi elimize aldığımızda henüz ekimken, kalkıp buzdolabına gittiğimizde kasım oluyor bazen. Bazen oluyor. Caden Cotard'ı canlandıran Philip Seymour Hoffman'ın da filmin barındırdığı bu zaman geçişleri için kendi hayatımızın içinde olmanın böyle bir şey olduğunu dile getirdiği gibi zamanı da olayları da takip etmeyi bırakmışken, akışa kaptırmışken kendimizi, sert darbeler arasında dengemizi de yitirmişken savrulup bir anda durmaya çabalıyoruz fakat "zaman" bir kelime olmaktan öteye gidemiyor.

Filmin; çarpıntılar, titremeler, derealizasyon, depersonalizasyon, yoğun ölüm ve kontrolü kaybetme korkusu gibi bedensel ve bilişsel belirtilerle bir panik atak anından ibaret olabileceği ihtimalinin varlığı gibi.

"Gerçek" ve kurmaca arasındaki sınırın gitgide bulanıklaştığı filmin hayatın sonu. Gün içindeki pek çok hareketi zihnimiz bir varlığın kontrolü altındaymışçasına bir hisle gerçekleştirdiğimiz, detaylar üzerine artık pek kafa yormadığımız, o "son"a yaklaştığımız zaman. Orada başka bir şey olması gerekiyordu. Bir durgunluğa sahip olman gerekiyordu. Sükûnet. Sevgi. Çocuklar. En azından bir çocuk. Çocuklar. Anlam.

Geçmişte yaşanılan huzurlu anlar, hüzünlü birliktelikler, işitilen kırıcı cümleler, tüm kayıplar, tüm özlemler. Henüz gençken annenle yaptığın o piknik, öyle çok umudunun olduğu zamanlardı ki. O anlar bir bir zihninden akarken, hiç durmadan akarken, gözyaşların bile akmazken artık ayağa kalkıyorsun. Asansörü bile çalıştıracak kimse kalmamışken, çıkılmış bulunulan merdivenlerden tek başına yalpalayarak inmeye çalışırken, harabeye dönmüş dünyanda kimse kalmamışken etrafında, çoğu ölmüş bazıları gitmişken, çok yorgun ve yalnız hissediyorken karşına çıkan ilk insana tutunmak istiyorsun. Sadece bir dakika oturmak istiyorsun onunla, seçme şansın da artık kalmamışken. O insanın kim olduğunu bile önemseyecek halin kalmamışken, istiyorsun ki sadece başını omzuna koyabileceğin bir insan olsun. Onu sevdiğini söylüyorsun. Geçmişinde bunu yapamadığın herkes için, söylemek istemene rağmen kendini aşamayıp söyleyemediğin herkes için.

Sana hayran olan insanlar, hayran olmayı bırakırken; ölürken; hayatlarına devam ederken; sen onları geride bırakırken; güzelliğini geride bırakırken; gençliğini geride bırakırken; dünya seni unuttukça; geçici olduğunu fark ederken; karakteristik özelliklerini birer birer kaybetmeye başlarken; seni artık kimsenin izlemediğini, aslında hiç kimsenin de izlemediğini öğrenirken sen sadece sürmeyi düşün. Herhangi bir yerden gelmemeyi, herhangi bir yere gitmemeyi. Sadece sürmeyi düşün, zamanı sayarak. Sürmeye devam et. Sürmeye devam et. O arabayı geri döndürme, kızım. Başkalarını iyileştirme ihtiyacının düzenini kır. Sadece sürmeye devam et. O restorana geri dönme, Princess Carolyn. Sadece sürmeye devam et. *Şimdi buradasın. Saat 07.43. Şimdi buradasın. Saat 07.44. Şimdi... Yoksun.*

Gülay Işık

Tüm hayatın o 7.44 ile 7.45 arasında bir yerde, o andan ibaretken, her şeyi küçülterek büyük bir başarı edinen Adele'in aksine büyük resmi görme çabaların arasında her şeyi kapsamaya çalıştığın bu kozmik bakış açısıyla o anda da kalamamamın verdiği "özgürlük"le dengeni sağlamakta güçlük çekiyorsun. Bir göz hastalıkları uzmanının sana söyledikleri hakkında arabada Adele'le konuştuğun andan sonra bir göz hastalıkları uzmanına gitmen gibi lineer akışın da kesintiye uğradığı zihninde, ortak bir illüzyon olarak kabul edebileceğimiz zaman kavramını da reddediyorsun. Evrenin sonsuzluğu karşısında sadece saniyelik bir zaman dilimi için buradayken, her şey tek bir anda olup bitmişken yani çoktan ölmüş bir insanken anlık yaşamında iz bırakmaya çalışıyor ya da yaşamına anlam katmak için mücadele ediyorsun ama bu çaba, bir anlam ifade ediyor mu? Ama bu çaba, gerçekten bir anlam ifade ediyor mu? Görmek istenilen her şey görülebilir belki de, umut etmek.

Kendi zihninde kurduğun o devasa tiyatronun içindeki bütün o dairelerde herkesin hayalleri ve düşünceleri varken -asla bilemeyeceğin hayaller ve düşünceler-, sonsuz sınırlılığın arasında, sonsuz döngülerin hiç bitmeyecek olan kasvetiyle takip edemediğin zamansızlığın içinde sıkışıp kalmışken artık nasıl yapacağını bildiğini düşünüyorsun. Hayır, Caden. HAYIR.

Ne yapacağını, nasıl yapacağını hiçbir zaman bilemeyeceksin. İçindeki boşluktan da kurtulamayacaksın hiçbir zaman. Hiçbir zaman bitmeyecekti, bir noktada sadece durman gerekiyor. Kaufman'ın da bir şeyi bitirmenin tek yolunun ölüm olduğunu dile getirdiği gibi artık nasıl yapacağını bildiğini düşünüyorsun ama ölmen gerekiyor. Bitti Caden, bitti. Defalarca aranmasına rağmen hiçbir zaman açılmayan telefona karşı taraf öldükten sonra sesli mesaj bırakılabilmesinin dramatikliği gibi. Neden Caden, neden? *Keşke bunu gençken yaşayabilseydik. Ve arada geçen bütün o yıllarda.* Bir zamanlar önünde bulunan heyecanlı ve gizemli "geleceğin" artık arkanda kaldığını fark edip tüm o yitip gidenlere bakarken masada ölü yatan insan sensin. *Yaşandı, anlaşıldı, hayal kırıklığıydı.* Geçiyor günler, çok üzgünüm. Geçiyor akşamlar sessiz.

Gerçeklik Yanılsamaları

Gülay Işık

Bu, sadece Charlie Kaufman'ın benim zihnimde yarattığı yanılsama. Charlie Kaufman'ın yansımaları. "Bütün yanılsamaların ve yanılsamaların taşıdığı her şeyin verdiği yorgunluk - aynı yanılsamaların yitirilmesi, onlara sahip olmanın gereksizliği, onlara önce sahip olup sonra kaybetmenin peşin bezginliği, sahip olmuş olmanın ıstırabı, sonlarının böyle olacağını bile bile onlara sahip olmuş olmanın entelektüel utancı."
(Fernando Pessoa, 1982, s. 108).

Ah, bu yanılsamalardan nasıl kurtulacağım? Yanılsamalar nerede. Bilinmeyen, öpülmeyen ve kayıp. Gerçek nedir. Sanrılar, yalnızca sanrılar. *Ama arkanda ne bırakıyorsun ki? Çözüm bulmak için sanki sonsuza kadar vaktin varmış gibi davranıyorsun. Kişisel bir şey de yok içinde,* başkasının eski filmi hakkında yazman beni heyecanlandırmıyor sadece.

Buket Düzgen

Düşler Dergâhı

Mor gözleriyle gülümser hayat
Siyah-beyaz bir fotoğraf kuytusunda.
Sallasam çiçek dürbününü,
dağılacak çocukluğum.

Zor değilmiş bir hayat ısmarlamak kendine: "kırılmaz ve kıvrak!"
Acılarım geçimi öğrendi, kendime doğru tırmanan yokuşlarda.
Renkli aynalardan geçtim susuşlardan...
Döne döne dergâhında düşlerim!

İki gözüm neymiş,
Bir kumbara buldum, harcamadığım zamanlardan.
Ters dönmüş şemsiyemle, kürek çektim kalbine: "yağmurlu ve ıslak!"
Sallayın hamağını sevincimin, salın müjdemi anneme,
Hayatmış beni doğuran.

Kazı

Pullarımı kazı, acıma zırhıma
Bana özüm gerek...

Kabuğumu sıyır, içimde saklı hazine
Sana özüm gerek...

Taşları var hâlâ sevgisizliğin, ayıkla!
Bize aşk gerek...

Evrimin Işığında Ahlak Arayışı

Şeyda Samancı

Ahlak denilince akla din, inanç gibi yorumlar gelmesine karşın aslında ahlak anlayışı inanışlardan öncesine yani Homo Sapiens devrinin çok öncesine dayanıyor olabilir.

Canlılar yasallaştırma gereği duymadan, tamamen diyemesek dahi bir nevi içgüdüsel olarak dürüstlük, empati gibi ahlak ögelerini kendilerinde bulundurmuştur.

Bu içgüdü akrabalarımızdan aktarılmış, özellikle yakın çağlarda yaşayan ve eski insanlara/canlılara nispeten daha sosyal bir hayat yaşayan bizlerde bu kavram daha da içselleştirilmiş, zorunluluk halini almıştır.

Avcılık, toplayıcılıkla uğraşan, tek gayesi yiyecek bulmak ve hayatta kalmak olan insanlardaki ahlak kavramı ile elbette günümüz stresli ve modern köle insanın ahlak kavramı ile pek yakınlık göstermez. Lakin özüne indiğimiz zaman, sadece Neanderthal yahut Homo Sapiens'i incelemek ile sınırlı kalmayıp, sosyal akrabalarımızı yani şempanze, fil gibi canlıları da baktığımızda yazılı bir ahlak kavramı ile karşılaşmasak dahi günümüz ahlak anlayışına benzer olgular ile karşılaşacağız.

'Bir davranışa ahlaki nitelik kazandıran, o davranışın bilinçli ve istekli yapılmasıdır.' tanımlamasından yola çıkarsak şempanzelerde yapılan deneyler sonucunda hiçbir çıkarının olmamasına karşılık eşitlik, adalet istemi, empati yeteneği gibi birçok ahlaki davranışlar gözlemlenir. Şempanzelerin yanı sıra bu davranışları fil, karınca gibi grup halinde yaşayan sosyal canlılarda da görmek mümkündür.

Böylece geniş bir perspektiften bakıp, geriye gidersek bunun bir evrimin parçası olarak nitelendirebiliriz. Bu evrimsel boyutun bilincine varınca diğer soru ortaya çıkar. Bu ahlaki bilinci uyandıran nedir? Bu iyilik kötülük çatışması iyilik ve kötülük diye bir kavramın var olmadığı canlıların dünyasında nasıl ortaya çıkıvermiştir?

İyilik ve kötülük kavramları göreceliliği ile tartışma konusu olabilir ancak evrimsel süreçte incelendiği için şimdilik adalet isteği, eşitlik gibi kavramlara değineceğim.

Evrimin Işığında Ahlak Arayışı

Şeyda Samancı

Adalet isteği, eşitlik, yardımseverlik gibi kavramlar ahlak anlayışımıza yakın ve bizi ahlaklı olarak niteleyecek birkaç özellikten biri olabilir. Ancak bu gözlem evrimsel süreçte akrabalarımız olan canlılardan çıkıp insana çevrildiğinde canlıların ahlak adı altında kazandığı yetileri insanda bencillik ile bağlantılı olarak geliştiği görülüyor. Kısaca ahlak olarak başlanan düşüncede aslında bencillik duygusu daha ağır geliyor. Doğa bizim bir yönüyle 'ahlak' dediğimiz olguyu yaratırken insan onu narsist benliği ile kendisine çeviriyor. Şöyle ki: Adalet istiyor çünkü onun da adalete ihtiyacı var, yardım ediyor çünkü günün birinde kendisi de yardıma muhtaç kalabilir ve eşitlik istiyor çünkü her an dengelerin değişebileceğinin farkında.

Ahlakın evrimi çıkarın evrimine dönüşüyor ve insan ırkı ile beraber iyilik kavramının altında görülen tek şeyin çıkar olduğu görülüyor.

Canlılar sosyalleşmenin kendi türlerinin evrimine olan faydasını görüyor ve sosyal bir hayvan olarak türünü en güvenli şekilde geliştiriyor. Bu acımasız yaşam savaşında masum görülebilir ancak insanlar arasında iyilik kavramını zedeleyen konumu kişiyi düşünceye sevk ediyor.

Dünyada iyi/kötü diye bir kavram gerçekten var mı? Yoksa biz akrabalarının çıkar ilişkilerini masumlaştırıp buna ahlak, iyilik, kötülük gibi sıfatlar bularak bu sosyal evrimi lehine(bireysel çıkar) çeviren kan emici bir topluluk muyuz?

Cevap yalnızca içimizde. Bir gün açıp bakma cesaretinde bulunursak eğer.

Hayata Sığamayanlar

Yelda Karataş

Onlarla karşılaştığınızda garip, kozmik bir ışın sarar sizi. Neden etkilendiğinizi bilemezsiniz. Yüzleri bir bütündür. Her parça diğerini amansız bir biçimde tamamlar.

Farklılıklarını kader gibi taşıyan bu insanlara tepkiniz, önce hayranlık, sonra öfke, daha sonra çığlık çığlığa kaçma isteğidir. Şaşırmazlar, sizin gibileri çok görmüşlerdir. Onlarla yaşamanın zor olduğunu bilirler. Çünkü, bu dünyaya herhangi bir rolü oynamaya değil, hayatın kendisi olmaya gelmişlerdir.

İnsanlar, sık sık o büyük acılarını tatmak için onları arar.

Dinlemesini iyi bilirler. Kendi yaşamları sanki yoktur. Soluk soluğa başkalarının yaşamlarında koşarlar. Kendilerini doruklarda, yalnızca doruklarda tüketirler. Kişilikleri yoktur. Kişiliğin, kişiliksizlik olduğu bilincindedirler. Bu nedenle onları, sevdiğiniz her şeye benzetebilirsiniz; anne, sevgili, gökyüzü ya da bir film karesi. Sanatçı olmasalar da sanatçı gibi yaşarlar. Sorularla. Yanıtını aldıkları bütün soruların, sorusunu sorarlar. Bütün kavramları, kendileri isimlendirirler. Ahlaksızdırlar. Sezdikleri her şeyi yaşarlar. Sürekli, sevinç ve keder içinde. Herkesin 'yeter' dediği yerde, 'yeni baştan' diyerek.

Kırılgan, ama umarsız değillerdir. Kendilerinden başka hiç kimseyi incitmeyi başaramadıkları için, bu dünyaya başarısız olmaya gelmişlerdir. Tek savunmaları, savunmasızlıktır. Kimseyi yargılamayı bilmezler. Hiçbir canlıyı öldüremez, zarar veremezler. Öğretilerinde, 'karşı koyma' sözcüğü yoktur. Bir çocuğun tek bir gözyaşına bile yaşamlarını vermeye hazır oldukları bu dünyaya, asla seyirci kalamadıkları için, çoğunlukla intihar ederler. İntiharı herhangi bir nedenler erteleyenleriyse, intihar biçiminde bir yaşam sürdürürler.

Hayata Sığamayanlar

Yelda Karataş

Kendilerini merkez koymayı asla beceremezler. Baş eğişleri çaresizlikle karıştırılır çoğu zaman. Ama kendilerinin ya da başkalarının onurunu korumak söz konusu olduğunda, 'Bir karadağ tabancası' gibi sakladıkları başkaldırılarını gün ışığına çıkarırlar. Başkaldırırlar, çünkü, salt duygu olarak yaşarlar. Başkaldırırlar, çünkü görev bilinci yerine sevgiyi koymuşlardır, ödünsüz ruhları başka türlü var olamadığı için.

İvan'ı anlar, Alyoşa'yı hisseder, Dimitri gibi yaşarlar ve arkalarında bir mor menekşe mutlaka bırakırlar; başkalarının acılarını sarsın diye. Onlar, bu dünyayı 'güzeltmeye' gelmişlerdir. Umutsuzluktan yola çıktıklarını, daha çocukluklarında hissederler. Bize böyle saf görünmeleri, çocukluklarını yaşatmaları değil, çocuk olmalarıdır. Kendinden başka rolü olmayan bir çocuk. Önünde siz çöktükleri tek şey mağara duvarına o resimleri çiziktiren insan elidir.

Bir gün, bir şarkıda, bir kokuda ya da aynada onlarla buluşursanız, ne olur kendinizi esirgemeyin.

Bir an için bile olsa.

Çünkü onlar, 'an'lara inanırlar ve o 'an' için yaşarlar.

Can't Help Myself

Aytac Nuruzade

Aşağıda görmüş olduğunuz fotoğraf Sun Yuan ve Peng Yu tarafından hazırlanmış "Can't Help Myself" isimli sanat eseri.

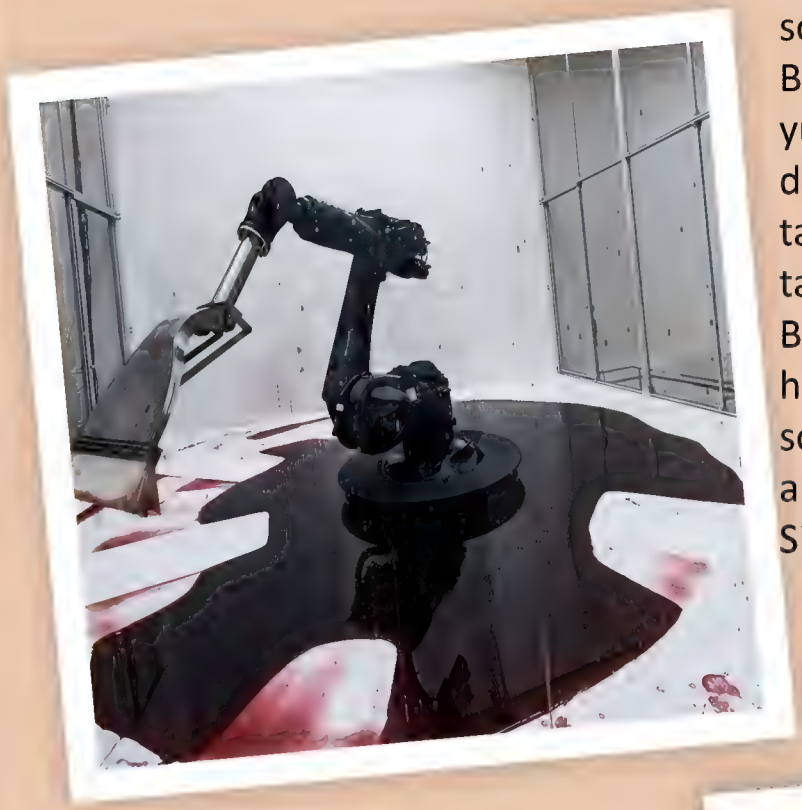

Robot şeffaf duvarlarla çevrili bir şekilde etrafında olan koyu, katı kırmızı sıvını belirli bir alanda tutmakla görevli. Sıvının belirli alandan uzaklaştığını sensörler sayesinde algılıyor ve sıvıyı kendi alanına getirmek için küreğiyle geri çekmeye çalışıyor. Fakat bu bir Sisyphean görev çünkü sıvı hep kendi alanından uzaklaşmakta. Eğer ilk defa karşılaşıyorsanız eser hakkında daha fazla okumadan önce ilgili videoyu izlemenizi öneririm. Sanat eserlerini ön bilgi olmadan deneyimlemenin daha iyi olduğunu düşünüyorum.

Yunan mitolojisinde düzenbaz bir ölümlü kral olan Sisifos bir çok kez tanrıları kandırmış olduğu için öldükten sonra yeraltı dünyasında cezalandırılır. Bu ceza bir kaya parçasını elleriyle yuvarlayarak dağın tepesine götürmek-dir. Fakat hedefe her yakınlaştığında taş tekrar aşağı düşer ve Sisifos yeniden taşı dağın tepesine kadar yuvarlar. Bu, sonsuza kadar tekrarlanır. "Can't help myself" de kendi-kendisini sonlandıramayağı ve sıvını asla bir arada tutamayacağı için robot Sispyhean bakış açısıyla ele alınabilir.

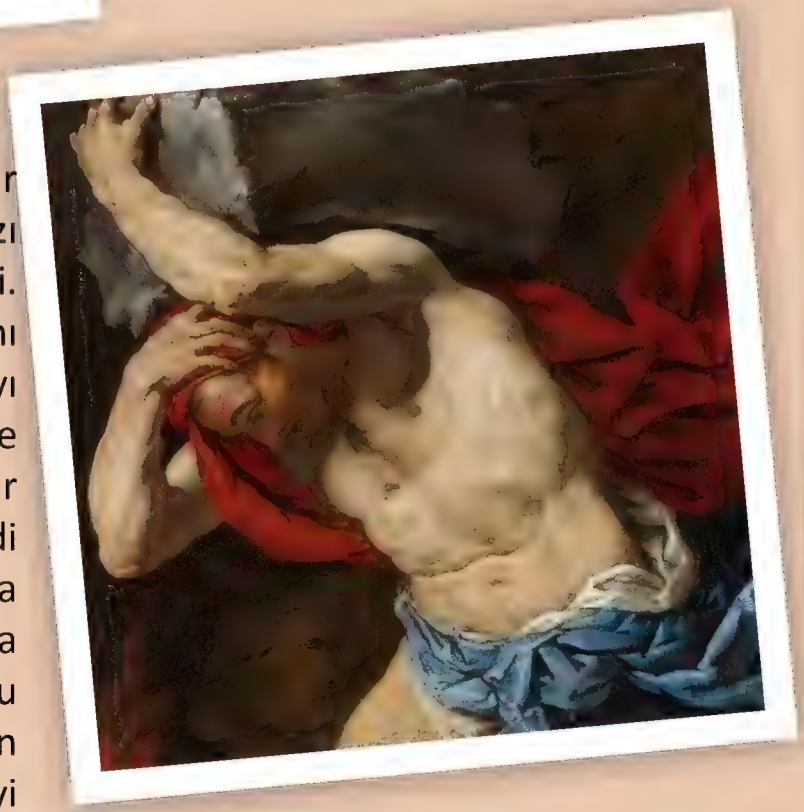

Sisyphus (Sisifos), Antonio Zanchi, 1660-1665.

Can't Help Myself

Aytac Nuruzade

Eserin göç sorununa dikkat çektiği belirtiliyor. Zamanla duvarlara sıçrayan kana benzer sıvının da toprakları, medeniyyetleri, insanları ayıran sınır bölgelerinde yaşananları temsil ettiği söylene bilir. Evet, izlemiş olduğunuz robot toplamda 32 harekete sahip, ve hiç durmadan bu hareketleri tekrarlıyor. Sabit, yavaş haraketlerle sıvıyı kendine doğru çekiyor, bazen hızlı, kaotik haraketlerle sıvıyı toplamaya çalışıyor, kendi etrafında dönerek sağa-sola sallanarak sanki dans ediyor, bazen de kepçesini havada tutduğunda haraketleri sanki duracakmışçasına yavaşlıyor. Bu haraketlerini izlemek benim için insan çaresizliğini, anksiyetesini çağrıştırıyor. Sıvı hayatımız, hiç durmadan haraket eden robot da bizmişiz gibi. Hayatımızı düzende tutmaya çalıştıkça sıvı gibi ellerimizden kayıp gitmekte. Robotun yerinden kıpırdamaması, sadece kolu ve kepçesiyle haraket etmesi öğrenilmiş çaresizliği de anımsatıyor. Olduğun durumdan çıkamıyorsun veya çıkamayacağını kabullendin ama durumun sana hissettirdikleri asla değişmiyor, içten içe bu duygularla savaşıyorsun. Bazen stabilsin, bazen ne yapacağını bilemiyor, deli olacağını sanıyorsun, bazen bir anlığına içinde bulunduğun durumun seni artık rahatsız etmediğini ve mutlu olduğunu düşünüyorsun, bazense artık hiç bir şey hissetmediğini. Kol bazen duvarlara çok yaklaşıyor, bu yaklaşma acaba bir kaçış mı, korkutma mı, yoksa yardım isteği mi ? Belki hepsi bir aradadır.

Robot tüm bu hareketleri hiç durmadan yaptıkça sıvı yerde, duvarlarda, kendi üzerinde izler bırakıyor. Seyircilerin robotun bu izlerini gördüğü gibi hayatımızdaki insanlar da dışarıdan baktıklarında hareketlerimizin bıraktığı izleri görebiliyor mudur? Robot bu konuda bizden biraz daha şanslı. Zira o, hareketleriyle yalnızca kendi alanında iz bırakmakta, seyircilere bulaşmıyor.

Peki ya biz? Aldığımız kararlarla yalnızca kendi hayatımız değil, başkalarının hayatlarına da sıçramaktayız.

Bildiğim kadarıyla robot 2016-2019 yılları arasında iki farklı müzede sergilendi, hala bir yerlerde dansına devam edip-etmediğine dair güvenilir bir bilgiye rastlayamadım.

Not: Ben tabii ki de bir sanat eleştirmeni değilim ve sanatla ilgili bir eğitimim yok. Eserin insanın düşünce ve duygularını uyandırmakta çok başarılı olduğunu düşündüğüm için sizlerle de paylaşmak istedim.

‘En Büyük Asker’ Olmak İstemiyorsak?

Şeref Miralay

“Askerlik hizmeti, herhangi bir ülkede belirli bir yaşa gelen vatandaşların, zorunlu olarak, belirli bir süre orduda görev yapması veya anlaşmalı oldukları bir süre boyunca meslek olarak icra etmesi. Ayrıca askerlik veya vatanî görev olarak da bilinir.”

Vikipedi, Özgür Ansiklopedi

“Zorunlu askerlik, bazı ülkelerde, ülke kanunlarına göre belli bir yaşa gelen erkek (ve bazen kadınların) yükümlü oldukları, süresi kanunlarla belirlenen devlet hizmeti.”

Vikipedi, Özgür Ansiklopedi

“Vicdani ret, bir bireyin politik görüşleri, ahlaki değerleri veya dinsel inançları doğrultusunda zorunlu askerliği reddetmesidir.”

Vikipedi, Özgür Ansiklopedi

“Türkiye Cumhuriyeti tebaası olan her erkek, işbu kanun mucibince askerlik yapmağa mecburdur.”

1111 sayılı Askerlik Kanunu, Madde 1

“Netice itibariyle, her insan kendi başına bir âlemdir. Ve Allah, âlemlerin Rabbidir.”

İsmet Özel

“Beni zorla askere alabilirler. Saçlarımı kesip elbise giydirebilirler. Ama hiçbir zaman emredersiniz komutanım dedirtemezler. Elime silah verip al bir düşman diye karşımdaki insanları öldürtemezler. Selam verdirtemezler. Yapabilecekleri en fazla şey, beni öldürmek.”

Tayfun Güney, Sokak Dergisi Röportajı, Ocak 1990

“Şehit; kutsal bir ülkü, din veya inanç uğrunda ölen kimse. Şehit olma eylemine ‘şehâdet’ adı verilir.”

Vikipedi, Özgür Ansiklopedi

“Askerliğin zorunlu olduğu yerde şehitlikten bahsedilemez. Vicdani retçiliğin hak olarak tanınmadığı bir yerde şehadet olmaz.”

Sırrı Süreyya Önder, TBMM Genel Kurulu konuşması (6 Ekim 2011)

“Her gün yeniden-yeniden üretilen ‘erkeklik’, bir başka kardeşimizi katlederken kadın anlar kadını, kadın bulur kadının derdinin çaresini, kadın kadına empati yaşatır kadını! Erkeklik öldürür kadın yaşatır!”

Meydan Gazetesi, 44. Sayı

‘En Büyük Asker’ Olmak İstemiyorsak?

Şeref Miralay

Bu topraklarda yaşamak da ölmek de çok zor, değil mi? Evet-evet, öyle. Muhtemelen de insanlar olarak tarih sahnesine adımızı yazdırmaya başladığımız zamandan beri, bu topraklar hep zorlu oldu. Gerçi haksızlık etmeyelim, yeryüzünün dört bir yanı her zaman zorluydu. Ama denildiği gibi, bu topraklarda kavga tarihle yaşıt. Bilirsiniz, Kabil’in Habil’i katli bu topraklardaydı. Sümerliler olarak bilinen Kengerler kavminin mitolojisinde de böyle öyküler var malum. Tarih ve/veya mitolojideki cinayetlerin, katliamların merkez üssü hep bu topraklar: Ortadoğu.

Size Ortadoğu’dan, Ortadoğu’daki bazı ülkelerden, Ortadoğu’daki bazı ülkelerin bazı kanunlarından söz etmek istiyorum. Şöyle anlatayım isterseniz:

Ortadoğu’da bir ülkede bir erkek olarak dünyaya geldiniz. Ve elbette birçok alanda ve konuda kız çocuklarına nazaran daha “özgür” olarak büyüdünüz. Mesela siz çocukken pipinizi amcalara gösterdiler ve siz de bundan gurur(?) duydunuz, kesinlikle utanmadınız, erkeksiniz ya. Hatta içinizden “biri gelse de pipimi göstersem” diye düşünüp durdunuz çoğu gün. Sonra mesela okulda diğer erkek arkadaşlarınızla beraber istediğinizi yaptınız; bağırdınız, kavga ettiniz, kızlara laf attınız ve daha neler-neler.

Sonra ergenlik döneminiz gelip çattı ve erkek arkadaşlarınızdan, öğretmenlerinizden, kızlardan, akrabalardan ve ailenizden erkek olmanız gerektiğini duyup durdunuz. Mesela pipiniz büyümeli ve sertleşmeliydi çünkü eğer bir kavak ağacının dalı kadar uzun ve kalın değilse siz azıcık erkektiniz. Mastürbasyon yapıp boşalabilmek gibi bir başarıyı ergenlik döneminizin ilk zamanlarında yakalamanız gerekiyordu, yoksa erkek olmanızın ne anlamı kalırdı ki? Sıra elbette ki, sikebilme becerisine geliyordu. Eğer bir kızı sikebilme başarısına erişemediyseniz, erkek değildiniz. Çünkü kendi hür iradenizle, istediğiniz cinsel ilişkiyi istediğiniz zaman yaşayabilmek sizin için bir lüks bile değildi, öyle bir hakkınız olamazdı. Haşa! Eğer bir kızı sikemediyseniz muhtemelen eşcinseldiniz, yumuşaktınız, korkaktınız, iktidarsızdınız. Başka ne olabilirdi ki, değil mi?

Neyse, zaman bir şekilde ve her şekilde olduğu gibi geçti ve biraz daha büyüdünüz. Gece geç saatte sokakta istediğiniz gibi gezebiliyordunuz ve kesinlikle başınıza kötü bir şey gelme riski yoktu. Erkeksiniz ya, deriniz bıçak/kurşun geçirmezdi ve bilek gücünüz ile yere seremeyeceğiniz kimse yoktu. Hem erkek olduğunuz için zaten size kimse yan bakmaya cesaret dahi edemezdi. Etseydi de görürdü dünyanın kaç bucak, ölümün nasıl sıcak bir kucak olduğunu!

‘En Büyük Asker’ Olmak İstemiyorsak?

Şeref Miralay

Siz büyürken okullara gittiniz, sevgilileriniz oldu, ailenizin ve akrabalarınızın sizden beklentileri oldu, işlere girip çalıştınız, bir şeyler öğrendiniz, bir şeylerle ilgilendiniz, bir şeylerden kaçtınız, bir şeyleri kovaladınız. Filmler izlediniz mesela, bambaşka dünyalar gördünüz orada ve beyninizdeki kıymıkların farkına biraz da o filmler sayesinde varabildiniz. Bir şeyler yanlıştı, bunları kendinize bile itiraf etmekte zorlandınız. Sözcüklerin yetersiz, kelimelerin kifayetsiz, kimsesiz çocukların kıyafetsiz kaldığı gerçeğinden yola çıkarak içinizdeki bazı şeylerin tarifsiz olduğunu fark ettiniz. Sonra üzerine düşünmeye başladınız, halihazırda zaten düşündüğünüz şeyleri kazandığınız farkındalıklarla yeniden gözden geçirdiniz. İçinizdeki şapşal olan bitenin farkına varmaya başladı yavaş-yavaş. Yapılması gerekenin geçmişten ya da gelecekten bağımsız olduğunu düşündünüz, dünyayı değiştiremeyeceğinizi de biliyordunuz. Sonra nasılsa bir ozan size her insanın başlı başına bir dünya olduğundan söz etti, aklınız kamaştı. Dünya(nız) için bir şeylere dur demeye karar verdiniz!

Amcalara pipinizi gösterdiğiniz ilk andan itibaren size öğretilen ve çocuk ağzınızdan duyulması çok sevilen tüm küfürleri, pipiniz üzerinden değerlendiğiniz, yarıştırıldığınız tüm o korkunç günleri, kavgaların ve yarışların başrolü olmanız için size dikilen tüm gözleri gözünüzün önüne getirdiniz. İster eğitimli ister eğitimsiz, ister kadın ister erkek, ister kentli ister köylü, ister yoksul ister varsıl fark etmeksizin insanların size yaşattığı, sizi yönelttiği şeyleri görüp dehşete kapıldınız. Fakat zeka-i mahlukat olduğunuz’çün, dehşeti atlatmanız uzun sürmedi. Farkındalığınızı insanların farkındalığı haline getirmek için, dehşetinizden damıttığınız hakikatlerden söz etmeye başladınız. Peki ne oldu?

Ne olacak, burası Ortadoğu efendim, burada eşref-i mahlukat sadece sözde çok. Bir erkeklik kalıbının içine sıkıştırılmış olmaktan dert yanmanız, sizi o kalıbın tam tersi bir kalıba sokmaya çalışan ve bunu özgü(r/n)leştirme sanan insanların kucağına düşmenizle sonuçlandı. Anlamadınız mı?

‘En Büyük Asker’ Olmak İstemiyorsak?

Şeref Miralay

Şöyle mesela, eskiden birileri sizi pipinizi amcalara göstermediğiniz için erkek olmamakla yaftalayabiliyordu diyelim. (Elbette o yaşlarda değil, misal efendim misal.) Şimdi ise hakikatinize kulak verenler -ki onlar aynı zamanda erkeklik kalıbından tiksinenler olmaktalar- sizin erkek olmamanızı sevinçle kutlayacak kıvama geliyorlar. Ne hissediyorsunuz? Gecenin karanlığından kaçıp güneşin aydınlığına yakalandınız. Çölden kurtulup buzullara düştünüz sanki, değil mi?

Halbuki siz sadece insansınız. Sadece insan. Ve insan, sizin -ve bu yazıyı yazan olarak benim- için birçok değeri ve kimliği rahatlıkla taşıyabilendir, değil mi? Yani siz bir insan olarak yer zaman çocuksunuzdur, yer zaman erkek, yer zaman ağlarsınız, yer zaman gülersiniz. İhtiyarın tekisinizdir veya içinizde bir kız çocuğunun düşünü büyütürsünüz, bir kediyi biberonla beslersiniz ya da kaldırıp bir çiçeği güneşe uzatırsınız. Canınız masal okumak ister, biraz sonra bira, sonra sevişirsiniz belki. Mesela neden yeryüzünde eylemleri erkeğe ve kadına aslan payı edercesine pay etmişler ki diye düşünürsünüz. Mavi sizin olduğu kadar pembe de sizindir aslında. Maviyi size yakıştırdılar, pembeyi kınadılar diye sizin pembeyi de sevmeniz nasıl yanlış olabilir ki?

Giyersiniz pembeyi veya boyarsınız pembeye ama “pembe de benim ulan” diye kılıç kuşanıp minbere çıkanlar gibi bir kışkırtıcı, yıkıcı bir edayla yapmazsınız bunu. Sadece sevdiğiniz için yaparsınız, pembeyi de sevdiğiniz için. Hepsi budur. Yanlışları yenecek olan kılıç değil, pembe değil, mavi değil sevgidir çünkü.

Neyse, Ortadoğu’daki yaşamınıza devam edelim, asıl noktaya gelmedik henüz. Bazı farkındalıklar kazandınız dedikti, bazı şeylere dur deme arzusuna kapıldınız. Bir yandan da yaşadığınız ülkenin ve dünyanın gerçekleri söz konusu elbet, bir yaşam kurmak zorundasınız. Okulu bitirdiniz, sınavlara girdiniz, devletin veya şirketlerin size sunacağı bir işin peşindesiniz. Devletin öğrencilik yıllarınızda size sunduğu desteği fazlasıyla geri istemesinden dolayı dağ gibi bir borcun da içindesiniz doğal olarak. Gelire, kazanca ihtiyacınız var, sürdürmeniz gereken yaşamın ana koşulu olarak. Biraz para -hiç sevmeseniz dahi- asgari düzeyde de olsa kurmanız gereken yaşam için elzem. Siz iyi bir seçim yapmanın, geleceğiniz için makul bir yol bulmanın peşindeyken devlet elinde bir silahla kapınızı çalıp namluyu başınıza dayıyor: Askerlik!

‘En Büyük Asker’ Olmak İstemiyorsak?

Şeref Miralay

Askerlik; hiçbir şekilde karşılık gütmeden ve tamamen kendi hayrına bizim karnımızı doyuran, barınmamızı sağlayan, eğitim almamız, iş bulmamız, aile kurmamız ve sevişmemiz için canını dişine takan yani kısaca her şeyimizi borçlu olduğumuz yüce devletimizin bekâsı uğruna bizim bir daha elde edemeyeceğimiz ömrümüzden birkaç ay yahut seneyi onun belirlediği bir hapishanede geçirdiğimiz dönemdir. Hepsinden öte ve tahmin edeceğiniz üzere, erkek olmanın da ana koşuludur. Ortadoğu’nun en eğlenceli ve bilge yörelerinden biri olan Anadolu’da, “askerlik görevini ifâ etmemiş olan erkek” diye bir tanım yoktur zira askerlik görevini ifâ etmeyen, erkek değildir. Bu erkek olmayan erkeğe, bir horoza tavuk sunar gibi yahut bir erkek köpeği dişi köpeğin üzerine salar gibi “kız vermezler” mesela. Çünkü erkek olmayan o erkek, askerlik döneminde bir bankın başında 9 saat nöbet tutmadığı için, henüz erkek olmanın ne demek olduğunu bilmemektedir. Kadim Anadolu halklarının bilge gelenekleri de gayetle haklı olarak, tuvalet taşındaki pislikleri jiletle temizlememiş olan bu erkek sayılmayan erkeklere ahırlarındaki hasta ineklerinden bile değerli gördükleri biricik kızlarını vermek istemezler.

Siz bilgiden uzak, medeniyetten bihaber, akıl ve zekadan münezzeh varlıklar olarak elbette ki Anadolu insanının örneğinde görülen bu müthiş bilgeliği kavrayacak düzeyde değilsiniz. Yani siz banyosunda yerlerin mastürbasyon ölüsü meniler yüzünden yapış-yapış olduğu o askerlik şubesinde verilen benzersiz eğitimi elbette anlayamazsınız. Mesela erkek olmak için saçlarını kestirip teslim olan erkek adaylarına orada yataklarını nasıl toplamaları gerektiği öğretilir. Tahmin edersiniz ki bu, yirmi yaşına dek evinde yattığı yatağı düzenlemeye gerek duymayan bir ayı, pardon bir erkek için hayatî öneme sahip bir beceridir.

Askerliğin böyle eğitici ve öğretici yönlerinden ziyade, bir de daha şanslı olan erkek adaylarının yaşayabildiği daha sert bir versiyonu vardır. Bildiğiniz üzere en akılda kalıcı eğitim, en sert olandır. Yüce devletimiz de bunu bildiği için, bazı erkek adaylarını diğer adaylardan daha erkek kılmak için böyle bir imkân sunuyor. Bu imkândan söz edelim isterseniz. Mesela bir dağın başında, eksi bilmem kaç derecede sabaha dek nöbet tutmak bunlardan biridir.

‘En Büyük Asker’ Olmak İstemiyorsak?

Şeref Miralay

Her şeye muktedir haşmetli devletimizin, düşmanı her türlü hava koşulunda tespit edebilecek çok özellikli kameraları/gözlem sistemleri olmadığı için bunu yirmibir yaşında bir erkeğe yaptırıyor sanmayın. Bu bir erkek olma macerası, unutmayın. Elbette bu macerada adayın elinde bir silah da oluyor, süs için değil, hiç tanımadığı bir insanı layıkıyla gebertebilmesi için. Elbette karşı tarafın, haşmetli devletimizin askerlik sürecine benzer ya da ondan farklı olan, başka türlü bir hapis içerisinde olan erkek adayları da hiç tanımadıkları erkek adayları öldürmenin peşinde oluyor. Burası Ortadoğu, burada tanımadığın insanlara düşmanlık ettiğin derecede saygı görüyorsun çünkü. Burası barışın, sevginin en çok çağrıldığı/öğütlendiği ve bir o kadar da gelmediği bir yer.

Neyse, bir hayat kurma çalışmasının ortasında devletin sizi reddedemeyeceğiniz bir teklifle dağlara davet ettiğinden söz ettik. Bu süreç boyunca bir erkek, bir birey, bir vatandaş ya da bir insan sayılmıyorsunuz. Bu süreç boyunca devlete ait birer malsınız, malzemesiniz. Devlet Malzeme Ofisi’nin ürettiği bir masadan tek farkınız, masanın demirbaş olmasıdır. Devlete ait bir malın, devletin istediği herhangi bir şeyi düşünmeden yerine getirmesi de -malumunuz- beklenen bir davranıştır.

Misal birini öldürebilirsiniz. Birilerini öldürebilirsiniz. Sadece insanları değil, canı olmayan fakat can olan bir şeyleri de yok etmeniz gerekebilir. Belki ağaçları, misal hayvanları, kahrolsun evleri, kahretsin kitapları. Belki.

Ölebilirsiniz. Pardon, şehit olabilirsiniz. Mesela komutanlarınız gece odalarında esrarın ve muhtelif maddelerin etkisiyle bir başka dünyada olduğunu düşünüp, nöbet yerinizde elinizde -erkekçe- sikinizi tutar gibi sımsıkı tuttuğunuz tüfeğinizle beraber sizi ağzınıza sıktığı bir mermi ile öldürebilir. Siz şehit olursunuz, aileniz çuvalla para alır, kutsal bedeninize otopsi yapılmaz, bayramlarda mezarınızın başında dualar okunur, 45 saniyeliğine de kahraman olursunuz. Ya da sabah eşiyle bir mobilya takımı üzerinde tartışmıştır, gece de erken boşaldığı için zaten sinirlidir. Hışımla tabura gelir, verdiğiniz çayı beğenmez ve sizi hiç doğmamış olmayı dileyeceğiniz kadar dövmeye başlar. Erkek adamsınızdır, dayağa şerbetlisinizdir. Siz yerde kapanmışken attığı bir tekme boynunuza gelir, iğne batması gibi anlık bir acı duyarsınız ve o andan itibaren ömrünüzün geri kalanını bir yatakta duvara bakarak geçirirsiniz, bokunuzu alır bir bakıcı altınızdan, gözyaşınız akmadan içinize-içinize ağlarsınız.

‘En Büyük Asker’ Olmak İstemiyorsak?

Şeref Miralay

Oraya düzcinsel ve “yarım” bir erkek olarak “tam” erkek olmak için gidersiniz mesela. Bir dağın başıdır. Sert adamlar vardır üstünüzde, haliyle. Sert adamlardan biri bir gün gerçekten üstünüzde olmak ister ve olur. Aylar sonra nihayet eve döndüğünüzde -ki dönebilirseniz- televizyon izlerken rastladığınız tecavüz haberlerini hızlıca geçmeye başlarsınız.

Tüm bunlar ne için?

Vatan! Bayrak! Namus! Millet! Devlet!

Elbette tarih boyunca insanlar vatanlarını sevmiş, bayraklarını korumuş, namuslarını saklamış, millet ve devletler meydana getirmiş ve bunlara sahip çıkmışlardır, çıkmaya da devam edeceklerdir. Çünkü bazı insanlar bazı şeyleri sevmezken, bazı insanlar bazı şeyleri severler. Her neyse, sizce vatanı ya da devleti veya dahil olduğunuz milleti sevmenin yolu askerlik midir? Ortadoğu’da yaşayan bir erkek olarak, içinde bulunduğunuz devlete olan borcunuzu(?) ödemenin başka bir yolu yok mudur? Yahut sizin vatan sevginiz, askerde geçirdiğiniz gün sayısı ile mi ölçülür?

Eğer bir şehir efsanesi değilse, ki umarım değildir zira kaynağını bilmiyorum, Mustafa Kemal Atatürk buyurmuşlar ki; vatanını en çok seven görevini en iyi yapandır. Yani öyleyse, içinde bulunduğunuz ülkenin, yöneten devletin kurumlarında ya da özel bir biçimde çalıştığınız işimizde azimkâr ve çalışkan olmak da ülkenize olan borcunuzu ödememizi sağlar. İşte ama askerlik misal, görevinizi bırakın en iyiyi, normal bir biçimde yapmanıza bile ket vuruyorsa ne yaparsınız?

a) Zorunlu askerlik yaşının düşürülmesini dilersiniz
b) Zorunlu askerlik süresinin azaltılmasını dilersiniz
c) Zorunlu askerliğin lağvedilmesini dilersiniz
d) Kahvede pişpirik oynarken askerliğin vatan borcu olduğunu iddia etmeye devam edersiniz

Ortadoğu’daki ülkelerin 6 aydan 36 aya kadar değişen sürelerde bir hapis, pardon askerlik yükümlülüğü emrettiğini biliyor muydunuz bu arada?

‘En Büyük Asker’ Olmak İstemiyorsak?

Şeref Miralay

Tayfun Gönül adını hiç duydunuz mu peki? Duymadınız tabii ki, askerlik adına erkek oğlu erkeklerden duyduğunuz kahramanlık anıları dışında ne duydunuz ki? Tayfun Gönül doktordur. Aynı zamanda Tayfun Gönül, 1989 senesinde bu topraklarda vicdanen askerliği reddettiğini korkusuzca itiraf eden ilk isimdir. Hem doktor hem de askerlik görevini yapmayı reddetmiş, çok saçma geliyor kulağa değil mi? Çünkü erkek doktorlar askerlik görevlerini çok rahat geçirirler. E çünkü onlar doktor. Onca sene dirsek çürüttüler, misal iktisat fakültesi mezunları gibi boş-boş oturdular mı? Ya da öğretmenlik bölümünden mezun olanlar gibi mi onlar? Haşa, onlar doktor. Tayfun Gönül de doktordu, askere gitse ayaklarını uzatacak ve revire gelip rapor koparmak isteyen erlerle ilgilenecekti. Ya da insan haklarına saygılı ve insanı insan olduğu için seven nadide komutanlarımızın kılığına girmiş şiddete meyilli şeytanların tanınmayacak hale getirdiği erlere ilk müdahalede bulunacaktı. Akşamları da cinsel terapist rolünü oynayacaktı. Haliyle askerlik süresinde yaşanan birçok şeyden uzak bir askerlik yaşamış olacaktı. Daha iyi bir dille söylemek gerekirse, yatacaktı. Ama o bunu istemedi! Evet! Neden mi? E çünkü o doktor olmadan önce insan olmayı başarmış olanlardandı ve vicdanının kabul etmediği bir şeyi aklı da kimliği de kabul edemiyordu.

Fakat elbette ki, necip milletimizin askerlikten soğumasını içtenlikle engellemekten yana olanlar, TCK 318 ayeti pardon maddesi emrince yargılanmasını sağladılar. Allah’a şükürler olsundu ki, aziz halkımız ve yüce gönüllü milletimiz az kalsın toplu halde soğuyacağı askerlikten soğumaktan son anda kurtulmuştu. Hep beraber TCK 318’e şükredildiydi.

Tayfun Gönül, davasında ilk ve en çok olarak kimlerden destek beklemişti biliyor musunuz? Kadınlardan. Kadın hareketinden. Destek gördü mü dersiniz? Şimdiye nazaran kuşkusuz evet. Çünkü o sıralar kadın hareketine dahil olanların bir kısmının erkekleri toplu halde yaftalamak ve özgürlüğü seks özgürlüğünden ibaret sanarak “istediğimle sikişirim, am benim göt benim, yüzüğü bırak büzüğü yala, orospuyum ulan” gibi pankartlar açmaktan daha mühim işleri, daha güçlü bir davaları vardı. Toplumsal cinsiyet eşitliği dedikleri yerde, erkeklerin de eşitsizliğe uğradığı durumlardan haberdarlardı. Fakat şimdilerde malum, harekete dahil olanların bir kısmı kadınların kurtuluşu ve özgürlüğü söke söke alışına fayda sağlayacak -demin de örneklerini gördüğünüz- çok önemli söylem ve sloganlar savuruyorlarken, bir kısmı da bu tip söylemleri ifade ve düşünce özgürlüğüne dayanarak haklı bulup desteklemekle meşgul.

‘En Büyük Asker’ Olmak İstemiyorsak?

Şeref Miralay

Bir çizgi, bir plan, bir prensip veya yol çizerek medyada ve sosyal çevrelerinde farkındalık oluşturmak yahut hazırladıkları raporları ve planları ülkede ve dünyada yetkili mercilere iletmek ve yanlış olanın yerine doğru, adil alternatifler yaratarak somut adımlar atmak yerine; bilinçli yahut bilinçsiz binlerce kadının bir araya getirdiği yığınlar oluşturarak çığlık atmayı tercih eden çoğunlukların oluşturduğu bu hareket söylemlerinde ve eylemlerinde; sadece bir yılda binlerce askerin intihar etmesine, “onbinlercesinin” ise üstleri tarafından öldürülmesine, sakat bırakılmasına ya da psikolojik olarak tamamen katledilmesine sebep olan askerlik hakkında tek bir kelime etmiyor.

Ah hayır, onları yargılamaya kalkmayın, nereden bilsinler? Askerlik yahut vicdan-ı ret gündem oldu mu? Hayır. Sosyal medyada vicdan-ı ret övücüleri peyda oldu mu? Hayır. Hayatında semtinden dışarı çıkmadan dünya öyküleri yazan müthiş lise mezunu yazarlarımız konuyla alakalı destek mesajları yazdılar mı? Hayır. Ortadoğu’daki 3 yanı denizlerle çevrili bir ülkeye has, 3+1 odalı üniversitelerden mezun olan ve Freud’un bile önünde diz çökeceği denli bilgili/-tecrübeli psikologlar (=yaşam koçları) askerliğin psikolojik sonuçları hakkında video hazırladılar mı? Hayır.

Öyleyse askerlik hakkında nasıl fikir sahibi olabilirler ki? Onları da anlamalısınız, insana ve daha güzel bir dünyaya inanan bu tatlı su asileri kendi kişisel hatalarıyla alakalı olan fikirler dışında bir fikre, bir acıya nasıl yakın olabilirler ki? Âlemsiniz, bir yılda öldürülen kadınlardan daha fazla (şehitlik hariç) ölüm ve intihar sayısına sahip olan erkeklerle bir de empati mi kuracaklardı? Hareketin etkin kanallarının birinde ve farklı kanallarda da sıklıkla söylendiği gibi işte: “kadın kadına empati yaşatır kadını!” Ne gerek var başka bir empatiye?

Belki bir gün birileri “hadi biraz da vicdan-ı retten ve askerlikten söz edelim” derse; defalarca tecavüz edilmiş, olmadık yerlerde süründürülmüş, kendi bokunda boğdurulmuş, dayak yemekten morarmış bedeniyle toprağa girmiş 20 yaşındaki çocuklara hikayelerinde anti-militarist paylaşımlarla destek olurlar. O zamana kadar:

MEMELERE ÖZGÜRLÜK,

YAŞASIN KLİTORİS,

OLMASAN OLMAZDIK ORGAZM!

‘En Büyük Asker’ Olmak İstemiyorsak?

Şeref Miralay

27 Mayıs 1949 tarihli Resmî Gazete ile kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin “Her şahsın, fikir, vicdan ve din hürriyetine hakkı vardır; bu hak, din veya kanaat değiştirmek hürriyeti, dinini veya kanaatini tek başına veya topluca, açık olarak veya özel surette, öğretim, tatbikat, ibadet ve ayinlerle izhar etmek hürriyetini içerir.” diyen 18. maddesine sırtımı yaslayarak sevgili okurlar, size Tayfun Gönül’ün röportajından bir kısmı bırakarak veda ediyorum. Bilirsiniz, bu toplumda cinsellikle ilgili sorunlar hep başka arkadaşların sorunudur hani. Gerçekleri söylemeye cesareti yoktur hani insanların -genelde erkeklerin- sikim kalkmıyor diyemez. Nasıl desin? Ben de size erkek olduğumu kanıtlayayım ister misiniz? Peki öyleyse, bu yazıyı ben yazmadım, bir arkadaşım(?) biraz içini dökmek istemiş, ben de size aktarıyorum işte. Yoksa yani bana kalsa: HER TÜRK ASKER DOĞAR(!)

“Kişinin vicdani kanaati çok değişik etkenlerle oluşabilir. Örneğin kimileri Hıristiyan, Budist, Taoist, Yehova Şahidi olduğu için dini inancı gereği eline silah almayı ve askeri bir örgütte yer almayı reddedebilir. Ya da din dışı bir nedenle, politik olarak, şiddetin her türüne karşı bir pasifist, tahakkümün bütün biçimlerine ve kurumlaşmış şiddete karşı bir anarşist olabilir. Kendini Allah'ın askeri sayan bir radikal Müslüman olabilir ve laik devlete "hizmet etmek istemeyebilir. Veya burjuva ordusuna karşı çıkan bir devrimci sosyalist, egemen ulus ordusunu sömürgeci bir kuvvet olarak niteleyen bir başka ulusun bireyi olabilir. Böylesi radikal politik ve dini inançları da olması gerekmez. Ordunun varlığını gerekli ve yararlı gören, ancak kendi kişiliğinin askerlikle bağdaşmadığını ordunun profesyonellerden oluşması gerektiğini düşünen bir liberal, bir sosyal demokrat hatta bir muhafazakâr olabilir. Ayrıca, vicdani kanaat, tamamen pratik nedenlerden de kaynaklanabilir. Kişi belki sevgilisinden ayrılmak, ya da bilimsel kariyerine ara vermemek, kurduğu işi yarıda bırakmamak istiyordur. Ve bütün bu insanlar, bu toplumda yaşamaktadır. Yok sayılamazlar.”*

*Tayfun Gönül, Sokak Dergisi Röportajı, 1990

Heybe

Sefa Kaplan

oğuz atay ve bütün disconnectus erectus'lara-

I./

hadi gülüm koy heybene hüznünü
bir parça beyaz peynir bir parça kalbi harap
birkaç günlük yalnızlık birkaç kitap
hani şu sevmediğin tehlikeli kitaplardan
sigarayı ve kibriti unutma
hatıraları da
sonra birkaç ölmüş arkadaş resmi
birkaç ölüm ilânı
biri mustafa polat'ın / biri benim elbette
unutma- -unutmak
ihtiyarlamak demektir
ha teybi de unutma ölü sesler dinleriz
kalbin şimdilik kalsın
hem güvenme kalbine - ihanete hazırdır
hadi acıları da aldınsa yanına
vakit geldi demektir
hadi gidelim o uzak liman kentine
orda bizi bekliyor sahib-î zaman

bak böyle ne güzel sessiz ve tenhâ
zaten nesi kaldı ki üç günlük ömrümüzün
akşam -- bak ne güzel şu eflâtun bulutlar
ardından ay çıkacak muhakkak ay çıkacak
şu ağaç çınar mıdır bir başına görkemli
yaprakları usulca gecenin saçlarını
büyük aldanışlarla okşamakta nicedir
gece kendine inat çınara bilmecedir
bak birazdan gözlerin--

Heybe

Sefa Kaplan

bu adamlar niye bize hep gülüyor albayım
hem sanki insan olmak tek bizim suçumuz mu
böyle gördük kitaplardan böyle yaşamaktayız
ya da daha doğrusu - ne dersiniz albayım
karşıdan gelen kadın bilge'nin saçları mı
muhteşem yalnızlığım herkesi korkutuyor

ey zavallı dünyanın bütün gerizekâlıları
birleşin... birazdan panzerlerin...
o boğuk uğultusu... sende ölüm ilânı var mı
albayım bu insanlar... turist döviz getirir
biliyorum albayım... eskidi bu masallar
çünkü ben artık hergün...
ölüp ölüp geliyorum / tek başıma kalıyorum
(insanlar tek tek ölür. çift kişilik
ölümler hazırlanmadı henüz. öyle mi?
cehenneme iki bilet lütfen, bir öğ-
renci olsun...)

alın bu başı artık asırlık cehennemler
gözlerim kirpiklerim daha bilmem neremler
yalnızlıklar uzaklar kanserler ve veremler
ban gör albayım (arzederim)

ey deniz halkı biz sizi tanıyorduk
çıplak martılarınızı - örtülü ömrünüzü
birkaç günlük balıkla kâinata benzeyen
örtülü ödenekle örülmüş ömrünüzü

sizler de insandınız suç yalnız benim değil
eğil canım sevgili kendi içine eğil

Sefa Kaplan

II./

ha henüz unutmadan hüzünleri aldın mı
rengi sevdâlı olsun ama kırmızı mutlak
boğaz'da yudumlanan o eski hatırayı
çıkar artık sandıklardan...
ezberlenmiş şiirleri de unutmamışsındır inşallah
(işimiz inşallahlarla ne zamandır albayım)
heyben büyük olmalı büyük yaşıyoruz ya
heyben büyük olmalı içine ayrılıklar
arkadaş ölümleri - kimliği meçhul acılar
anayasada yer almayan bütün suçlar
alanların bir kısmı
(çünkü çok çabuk değişiyor bu
ülkede ve insanın kendisini mah-
vetmesi pek suç sayılmıyor al-
bayım -arzederim)

harbe gidenlere döndük sevgili orhan veli
cahit sıtkı birazdan uzun yabancıların
-necatigil ustayı kim ihmal edebilir-
attilâ ağbimizi bırakalım şimdilik
ama canım tanpınar mümtaz ve nuran ile
beyaz peynir aldın mı yüz gram olsa yeter
akşamımız hazırsa ülfete başlayalım
birkaç kitap çıkar artık...'tehlikeli oyunlar'
sonu başı bellidir ama olursa olsun
biz madem yeni baştan yaşıyoruz hikâyeyi
birincisi albayım: mütehakkim ve mazlum
ikincisi niyazi peygamber tarafından
sonraayferfahrilersalihalarhülyâlar
ömerlerevliyalar o ölüm ilânını
eklemeyi unutma bir ben varım muhalif
hayata ve hukuka kendime ve gurbete

Sefa Kaplan

kendimden gurbetlerim perişan eder beni
hem neden mahviyetim düşman avuçlarında
mahzunluğum yeterdi-değil mi ya albayım

ben kendime kendimce ölümler tasarlarım
olmazsa bir başıma bir köşede susarım

bençünküusluçocukiyiadamkörebeseven
sevgiliâşıkçocuklarınbabasıkocasısa
lihanınabicisihülyânınayferinbilmem
nesifahrininçakırkeyfiömerinsaltana
tıalbayımınzaferihikmetinhahalarıbi
lgeningülgoncasıcehennemolunlarısev
giliokurlarınbenharmanseccadesibütü
nkilimdokurlarıncanlarımcananlarıma
yferlerimnurcanlarım-insandaşlarım

ben neden biraz böyle garip albayım
yanlış hayallerinde hep muzdarip albayım

III./

şimdi o uzak liman kentinde
şarkılar söyleniyordur
güzelliğe aşka ölüme dair
şimdi o uzak liman kentinin
bütün insanları mahmur
ve bütün martıları şair

Heybe

Sefa Kaplan

tekrar başlamalıyım yalnızlığı unutma
bir insan bir insanı ölünce anlar belki
ama ben sanmıyorum / hayata hayatiyet
ey sevgili insanlar cehennem olun artık
beni hayalhânemde - boş yer kalmadı ağbi
yalnız bırakın artık tahammül şurda dursun
-adım abdülkerim'dir soyadım biraz dursun
acıyı unuttun mu içim / içim ne oldu
onurlu acıları onurlu kalpler taşır
unutma çay sigara - biraz bencillik belki
cebinde kaç kuruş var şimdilik kâfi gibi
hadi artık gidelim - gidelim dedim sana

heybene bu ölümü yeni baştan koysana

heyben amma da büyük göz gözü hiç görmüyor
karşıda tanrı dağı ötede apeninler
ama beni kaybetme / beni kaybetme n'olur
ben bu kalabalıkları sevmem hiç yıllar var ki
timur selçuk ne oldu - ispanyol meyhanesi
'zayıf incecik elli / kahır dolu hüzün dolu'
entelektüel mekân -(cüceye kaldı meydan)
birkaç paket sigara bize yetmez ki artık
biraz daha alalım şu karşıki bakkaldan
'yeter yeter öleceksek ölelim'

hatıralar bölümünde bir mahşer gözleniyor
müsebbibleri elbet polisçe izleniyor
bu insanlar albayım ne çabuk tozlanıyor
biraz sevelim dedik her biri nazlanıyor
gerçek insan albayım nerede gizleniyor

onu tekrar yerine bu sahne şimdi değil
eğil canım sevgili kendi içine eğil

Sefa Kaplan

IV./

albayım hacı arif hangi dertten çıldırdı
bu eksik şarkıları kim bıraktı geceye
hep böyle yalınayak başında mahmut fesi
albayım bu mustafa-can dostum polat hani
görseniz tanırsınız bir tabutun içinde
beni yalnız bıraktı eşkıya ortasında
yağmalandı her yanım ve üstelik vicdanım
(vicdan ne arar sende kimi kandırıyorsun
aklınca şiir yazıp şair sandırıyorsun)
kalbime hüküm verip ben gitsem mi albayım
hem zaten sizi bile hiç kimse anlamıyor
ben bu ruh haletimle bir kürdan çöpü gibi

(bayan elif bayan elif/gözlerinizin ucu bana
neden muhalif/nereden çıktı bu diye düşünüyorsu-
nuzdur herhalde/bu kürdan gibi herif/aslın-
da bu konuda rivavetler muhtelif/anneme ba-
kılırsa.../nereye bay müellif...)

nadiren anlaşılmış bir hünkâr-ı dilhâne
geldi ölümün demi ömer ayfer bahane

istida suretimi hep geri çevirdiler
pehlivan yokluğundan hep beni devirdiler

Sefa Kaplan

V./

unutmadım değil mi o eski eşkıyayı
heybenin köşesinde yer olmalı mutlaka
kitapları iyi seç ola ki ölümlerle
-mustafa ah mustafa neden bıraktın beni-
şimdi aynı türküyü ayferler söylüyordur
ha-ha ne kadar komik bir acı oldu ölüm
ben size gösteririm bekleyin biraz daha

çünkü ömrümüz henüz sansürlerden geçmedi
henüz hayat seyrimiz bu şarabı içmedi
mustafa polat henüz bu âlemden göçmedi

ey uzak deniz halkı biz geldik gidiyoruz
size uğurlar olsun uğurlar olsun size
(ne yaptım ki ben size)
denizde suya susuz gecelerce uykusuz
sizi ben bir yerlerden biraz tanır gibiyim
iyiyim evet evet mutlaka çok iyiyim
gözümde kehribarlar alnımda bu yılanlar
bütün bu sevdâları savunulmuş zamanlar
ben geldim gidiyorum başka emriniz var mı
iyiyim evet evet mutlaka çok iyiyim
ne zaman ararsınız meşgulsünüz galiba
ha evet anlıyorum vakit biraz dar gibi
şimdi gitmeniz gerek elbette anlıyorum
sonra mı ararsınız olur yine beklerim
ben sizi seviyorum siz buna ne dersiniz
iyiyim evet evet mutlaka çok iyiyim

VI./

albayım bu insanlar çıldırtacaklar beni
beni zaten hiç kimse anlamıyor albayım
(kısa kes çok önceden görmüştük biz bu filmi)
nasıl oluyor peki bütün dünya karşında
(erkekseniz teker teker... kızları ne yapmalı)
ve ben bir kalemle direniyorum güya
veya malum bir hüzne sığınıp bekliyorum
açık bütün kapılar gelin ey sevenlerim
oyuncak topluyorlar - bu da elbet bir rüya
cehennem olsaydınız kurtulurdu bu dünya

hem şiir yazıyorum hem de göç hazırlığı
beni unutma n'olur unutma ellerimi
heybene birkaç ölüm acılardan bolca koy
lâzım olur ilerde ömrümüz bir ihtilâl
sürgünler sokağında bizden yana dönmüştür
ey zavallı insanlar siz neyi anlarsınız
portakalı ucundan bak böyle nazlıca soy

evrenin hakimleri ölüm ilânı hazır
sefa kaplan ölmüştür - sefa kaplan ölmüştür

KARANLIK BÖLGE
TANSU BİÇER
SENARYO
ÖZGE SATMAN B.
insan
kendini
ne
kadar
az
tanıyor